

Toimetuse

K. Alasi
T. Erelt
A. Ilus
J. Laffranque
V. Saarmets
E. Silvet (peatoimetaja)
A. Vettik (tegevtoimetaja)

Toimetuse address

Tõnismägi 5a
10119 Tallinn
Tel 620 8244, 620 8243

Väljaandja

Kirjastus Juura
Pärnu mnt 67A
10134 Tallinn
Tel 641 8519
Faks 641 8544
juura@juura.com
www.juura.com

Trükk

Tallinna Raamatutrükikoda

ISSN 1406-7374

SISUKORD

Eesti keel aastatel 2004–2010 3

E. Silvet. Õiguskeel kümnenenda ilmumisaasta hakul 8

KEELETEOORIAT

K. Kerge. Keelenormi tänapäevane olemus (2) 11

KEELEPOLIITIKAT

I. Tomusk. Vähemuskeelte õiguste tõlgendusi 21

TÕLKEKÜSIMUSI

H. Konts. Kas inglise keele interventsioon? 27

ARVAMUS

H. Siigur. Töölepingu seaduse eelnõust
mitme kandi pealt 30

U. Liivaku. Kaks raamatut, üks saatus:
„Kalevipoeg“ ja ÕS 36

Lisa seadusnimetuste lühenditele 39

Õiguskeele koondsisukord 1995–2003 40

EESTI KEEL AASTATEL 2004–2010

Väljavõtteid eesti keele arendamise strateegiast¹

/---/

2. EESTI KIRJAKEEL

Eesti kirjakeele kanda on avalik keelekasutus kõigil ühiskonnaelu aladel kogu Eesti riigis. Kirjakeele paljudest **kasutusvaldkondadest** avaldavad keele üldisele olukorrale enim mõju üldharidus, kõrgharidus ja teadus, õigus ja haldus, ajakirjandus, meelelahutus, majandus, äri, pangandus, teave, reklaam ja infotehnoloogia.

Üldhariduse kaudu omandatud keeletase ja -hoiakud loovad aluse kõigi elualade keelekasutusele, kõrgharidusega omandatud akadeemilist keelekasutust kannab edasi haritum ja mõjukam ühiskonnaosa. Kõrgharidus on ka tihedas vastastikus seoses teadusega. Ülejäänud valdkondade keelekasutus on osa üldisest keelekeskkonnast.

Eesti Vabariigi rajamine 1918. aastal lõi tingimused sajanditepikkuse traditsiooniga eesti kirjakeele igakülgselt arendamiseks ning eesti keele kasutamiseks kõigil elualadel. Üldhariduskooli õppekeeleks sai eesti keel, kümne aastaga kujunes eesti keel ka rahvusülikooli valdavaks õppekeeleks. Tekkis eestikeelne õigussüsteem, enamik eluvaldkondi sai oma ajakirjandusväljaande. Demograafiline olukord oli eesti keele kasutamiseks ja arendamiseks soodne.

Nõukogude aeg tõi kaasa vene keele ja Nõukogude süsteemi mõjud ning eesti keele kasutusala ahenemise, samas jätkus eesti kirjakeele järjekindel arendamine enamiku elualade tarbeks. Üldharidussüsteem lõhenes eesti- ja venekeelseks. Ka kõrghariduses ning teaduses oli osaliselt kasutusel vene keel. Eesti keel jagas ühelt poolt kasutusala vene keelega (nt avalikus teabes, halduses), teiselt poolt kujundas endale venepäraseid malle: vene keele põhjal korrastati terminoloogiat (nt majanduses), vene keelest tõlgiti tekste ja dokumente (nt õiguses, halduses, ajakirjanduses). Eesti rahvastikus vähenes eestlaste osakaal.

Eesti keele arendamise strateegia koostamise ajaks on eesti keele funktsioonid õiguslikult taastatud, jätkub kirjakeele arendamine. Ajastut iseloomustab ümberorienteerumine Lääne eeskujudele, kontaktid muu maailmaga, infoühiskond ja üleilmastumine. Enamikul aladel on tegevus uuenenud ja intensiivistunud, mõistesüsteemid ja mõjukeeled vahetunud. Vene keele kõrvale on uue ja peamise mõjukeelena lisandunud inglise keel.

¹ Eesti keele arendamise strateegia 2004–2010 eelnõu on tervikuna kättesaadav Haridus- ja Teadusministeeriumi kodulehel <http://www.hm.ee> ja Eesti Keele Instituudi kodulehel <http://www.eki.ee>.

Üldhariduses on siiski suur osa muukeelsel koolil, kus eesti keele roll on ka praegu marginaalne, mistõttu on seal piiratud eesti keele kasutamine asjaajamise ja avaliku teabe keelena. Teaduses ja kõrghariduses laieneb inglise keele kasutus. Euroopa Liiduga ühinemine toob kaasa inglise keele mõju suurenemise ka õiguses, halduses, majanduses, äris ja panganduses, teabes ja reklaamis. Majanduses ja äris oli 1990. aastate algul olulisel kohal soome keel, praegu on aga inglise keel.

Pangandus on saanud oma praeguse näo 1990. aastail ala põhjaliku reformimise tulemusena ja tehnoloogia arengu toel ning on olemuselt rahvusvaheline. Infotehnoloogias on algusest peale olnud liiderkeel ja teiste keelte mõjutaja inglise keel. Kasvab võõrkeelsete meelelahutuste osakaal. Ajakirjandus on valdavalt eestikeelne, kuid kasumile orienteeruvana ebaühtlase taseme ja levikuga.

Praegu on eesti keel kasutusel kõigil elualadel. Paljudel elualadel on siiski näha valdkonna kaotuse märke (kasutusala loovutamine muudele keeltele) ja vajakajäämisi keele kvaliteedis. Eesti viimase kümne aasta areng on olnud suunatud avatusele; üleilmastumise ja infoühiskonna kujunemise taustal on eesti keele positsioon nõrgenenud.

Negatiivselt mõjuvad eesti keele arenguvõimalustele nii muukeelsete inimeste sisseränne kui ka eestlaste väljaränne, samuti eesti keelt emakeelena kasutavate inimeste arvu absoluutne vähenemine. Viimast ei korva eesti keele oskajate hulga mõningane suurenemine nii Eestis kui ka mujal maailmas.

Kirjakeele ja eriti selle kasutamisele avaldavad negatiivset mõju ühiskonnas toimuvad üldised **taustategurid**, nagu

- kogu suhtluse muutumine mitmekeelsemaks, teiste keelte (eriti inglise keele) mõju,
- keelekasutusvõimaluste laienemisest (infotehnoloogia areng, publitseerimise lihtsustumine jm) põhjustatud keeliseliselt kontrollimata tekstiloome plahvatuslik kasv ja autorikonna heterogeensus,
- liigliberaalsete ja hoolimatute keelehoiakute levik ühiskonnas, eriti mitme valdkonna tekstiloojate põlvkonnavahtetuse tõttu,
- üldhariduskooli lõpetanute halvenev ja isegi ebapiisav üldkirjakeele oskus, millele lisandub kõrgkooli lõpetanute ebapiisav erialakeele oskus,
- kõrgkoolide ebapiisav huvi võtta õppekavadesse eesti keele kursus,
- arvestatava osa spetsialistide ja üliõpilaste mitte-eestikeelne haridustaust,
- eesti keele kasutajate vähenemine lisandumine madala iibe ja noorte Eestist lahkumise tõttu,
- ametliku terministandardimise vähenemine,
- keelenõuete rakendusala seostamine ainult avalike huvidega,
- kirjakeelt toetavate tegevuste ebapiisavus nii kasutusvaldkondade kaupa kui ka kogu Eesti ulatuses.

Nende tegurite negatiivse mõju neutraliseerimiseks tuleb saavutada eesti keele arendamise **põhieesmärgid** keele peamistes avaliku kasutuse valdkondades. Need eesmärgid on:

- **ala valdav eestikeelsus,**
- **kasutatava kirjakeele kvaliteetsus,**
- **eesti keele arenguvõime tagamine.**

Kirjakeele kasutust ja arengut otseselt suunavad ja toetavad **tegevused** jagunevad nelja põhirühma:

- keele arendamine (keelekorraldus, keelehoole, terminoloogiatöö),
- keele kaitse ja järelevalve,
- keelealane mainekujundus (keeleteadlikkuse suurendamine, keelehoiakute kujundamine),
- keeleõpe.

Kirjakeelt tuleb arendada ja tema staatust tugevdada kõigis kasutusvaldkondades, et vältida negatiivsete tendentside süvenemist.

/---/

2.1.2. Oskuskeelekorraldus

Oskuskeelekorraldus on keelekorralduse osa, mis arvestab veel oma spetsiifilisi, allkeele eripärast johtuvaid eesmärke ja ülesandeid. Soov ja valmidus oma ala oskuskeelt arendada on erialaspetsialistidel olemas. Koostöös keeleteadlastega on ülikoolides, teadusasutustes, erialaliitudes, riigiasutustes ja mujal korrastatud oskussõnavara õpikute ja teiste trükiste jaoks ning koostatud sõnastikke nii sisemiseks kasutamiseks kui ka avaldamiseks.

Töö koordineerimiseks ja meetodiliseks juhendamiseks on asutatud Eesti Terminoloogia Ühing (Eter). Paljudel aladel on ilmunud oskussõnastikke, mida on võimalik edasi arendada. Olemas on terminikomisjonide kui töövormi traditsioon. Ka Eesti teaduskompetentsi nõukogu peab teadusteemade lõpparuannete hindamisel vajalikuks arvestada eestikeelsete publikatsioonide olemasolu („Küsimustik teadusteema lõpparuande hindamiseks“, vastu võetud 22.05.2002).

Eesmärk: hea eesti oskuskeel, mis rahuldab spetsialistide vajadusi nii erialases suhtluses kui ka uurimis- või käsitusobjekti teaduslikul tunnetamisel.

Ülesanded:

- arendada kõigi Eestis viljeldavate teadusalade, tehnika- ja majandusharude ning huvialade oskussõnavara,
- koostada terminikomisjonides ning avaldada paberil ja võrgus oskussõnastikke;
- koostada erialakeeleõpikuid,
- soodustada terminiloomet õppe- ja teadusasutustes,

- parandada oskussõnastike kriitilise kasutamise oskust,
- levitada ja vahetada oskuskeeleanfoti; teha sõnastikukriitikat,
- anda erialaspetsialistidele ja filoloogidele oskuskeelekoolitust nii kõrgkoolide õppekavade osana kui ka täiendusõppes,
- arendada õigus- ja halduskeelt, sh toetada Euroopa Liidu institutsioone õigusaktide tõlke kvaliteedi tagamisel,
- anda Euroopa Liidu institutsioonides töötavatele Eesti ametnikele keelekoolitust ning toetada nende terminoloogiakoostööd Eesti asutustega,
- osaleda rahvusvahelises terminoloogiakoostöös, et tagada eesti keelele samasugused kasutusõigused ja arengupotentsiaal, nagu on teistel Euroopa Liidu ametlikel keeltel,
- osaleda oskuskeeles rahvusvahelises teadustegevuses.

Täitjad:

Eesti Keele Instituut, Justiitsministeerium (Eesti Õiguskeele Keskus), erialade terminikomisjonid, Eesti Terminoloogia Ühing, kõrgkoolid, Haridus- ja Teadusministeerium.

/---/

2.2. Eesti keele kaitse ja järelevalve

Keelekaitse ja -järelevalve alla koonduvad tegevused, mis otseselt suunavad kirjakeele kasutust strateegiliste põhieesmärkide saavutamise poole: avaliku keelekasutuse õiguslik reguleerimine; keelenõuete täitmise kontroll; keelestrateegilistele eesmärkidele vastavate tegevuste stimuleerimine õiguslikust reguleerimisest väljapoole jääval alal (majanduslike vahendite, avaliku tunnustuse, konkursside, valikukriteeriumide jms kaudu).

Eesmärk: luua tingimused kõikide eesti keele arendamise strateegias kavandatud tegevuste elluviimiseks.

2.2.1. Õiguslik reguleerimine

Ülesanded:

- tagada seadusloome vastavus keelestrateegiliste põhieesmärkidega,
- sätestada avalike teenistujate kutseoskuse osana eesti keele oskuse nõuded,
- määrata kindlaks tingimused ja kord keeletöötaja kaasamiseks haldustekstide koostamisse,
- kehtestada nõuded ajakirjanduskeele kvaliteedi kohta ning sanktsioonid mittenõuetekohase keelekasutuse puhuks,
- sätestada nõue eestikeelse arvutitarkvara kasutamise kohta alates põhikooli esimesest astmest,
- piirata võõrkeelte kasutamist Eesti äriühingute nimedes,
- reguleerida kaubamärgi vahetamine kaubandusliku reklaami ning tooteinfoga,
- täpsustada avaliku teabe väljapanemise korda.

Täitjad:

Haridus- ja Teadusministeerium, Justiitsministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, omavalitsused.

2.2.2. Kontroll**Ülesanded:**

tõhustada kontrolli keelt puudutavate õigusaktide täitmise üle, sh jälgida tekstide eestikeelsust ja vastavust kirjakeele normile, pöörates eritähelepanu haldustekstidele, tootekirjeldestele, teabe- ja reklaamtekstidele, subtiitritele.

Täitjad:

Keeleinspeksioon, Tarbijakaitseamet, ministeeriumid, omavalitsused.

/---/

ÕIGUSKEEL KÜMNENDA ILMUMISAASTA HAKUL

Õiguskeele esimene number tuli keelehuviliste ette 1995. aasta alguses. Et väljaanne on ilmunud viis korda aastas, siis on praeguseks lugejateni jõudnud 45 numbrit ehk üle 2160 lehekülje teksti. Numbrid sisaldavad kokku 350 kirjutist 118 autorilt. Pooled kirjutajatest on olnud keeleinimesed (keeleteadlased, tõlkijad, toimetajad jt), umbes kolmandiku moodustavad juristid, ülejäänud on keelehuvilised muudelt aladelt.

Õiguskeele esimene number algab toleaeagse justiitsministri Jüri Adamsi saatesõnaga, kus ta ütleb muu hulgas järgmist.

20. sajandi imesid on, et ajaloolistest Balti provintssidest tekkisid iseseisvad riigid, nende hulgas Eestimaa kubermangust ja Liivimaa kubermangu põhjaosast iseseisev Eesti riik. Et see sai esialgu võimalikuks, hiljem aga juba paratamatuks, on lahutamatu seotud ka eesti keele kujunemise ning arenemisega. Talupojakeelest oli küpsenud kultuurkeel, mis oli võimeline kandma iseseisvat rahvusriiki. Iseseisvus omakorda esitas keele arengule uue nõude – keel peab olema paindlik ning kasutatav kõigil riigivalitsemisaladel.

/---/

Eesti iseseisvuse taastamise eripärasus on, et selle olulisemaid „tööriistu“ on olnud õigus, järelikult ka õiguskeel. Iseseisvuse püsimise üldisim eeldus on, et pidevalt rikastuva inimkultuuri olulisemad aspektid, sealhulgas ka õigus, oleksid õpitavad ja väljendatavad eesti keeles. Taas on arutus jõudnud eesti keele tähtsuse tunnetamisele!

Arvestades seadusandluse suurt ulatust ning õiguskeele seisundit, moodustas Vabariigi Valitsus 15. juulil 1994 õigusterminoloogia komisjoni. Selle tegevuse põhieesmärgina nähti ette õigusaktides kasutatava õigusterminoloogia ühtlustamist ja täiendamist ning õiguskeele arendamise probleemide läbitöötamist. Komisjoni üks ülesandeid oli õiguskeelealase bülletàäni väljaandmine.

1999. aastal lõpetas terminoloogiakomisjon oma töö, Õiguskeele väljaandmine aga jätkus Justiitsministeeriumi egiidi all. Ministeerium on seda kirjastuse Juura abiga teinud kuni viimase ajani.

Väljaannet on koostanud ja toimetanud juristidest ja lingvistidest koosnev seitsmeliikmeline toimetus, kes on olnud suhteliselt iseseisev nii väljaande sisu kujundamisel kui ka kaastööde hankimisel. Tegevtoimetaja ülesandeid on algusest peale täitnud Aime Vettik.

¹ Õiguskeel 1995, nr 1, lk 4.

Käesolevas numbris avaldatud „Õiguskeele koondsisukord 1995–2003“ tõendab, et käsitletud on õiguskeele kõiki olulisi aspekte. Analüüsitud on õiguskeele ja üldkeele seoseid, seaduskeele ja õigusteaduse keele vahetust ning konkreetsete õigusaktide keeleprobleeme. Väljaande veergudel on kulgenud elav mõttevahetus seadustekstide arusaadavuse üle. On pakutud võimalusi, kuidas keeleliste ja normitehniliste vahenditega tagada õigusaktide selgus ja ühene mõistetavus. On selgitatud õigusterminite tähendust ning juhitud tähelepanu nende ebaõige kasutamise juhtudele. Paljudest Õiguskeele numbritest võib leida keelenõuannet õigusakti koostajale. On arutletud ka Euroopa Liidu õigusaktide tõlkimise üle ja selgitatud nende aktide terminoloogia omapära. Avaldatud on õiguskeelt käsitlevaid uurinuid ja esitatud õiguskeelepäevadel tehtud ettekanded. Valik Õiguskeeles aastatel 1995–1999 ilmunud kirjutistest on ilmunud ka eraldi raamatuna.²

Õiguskeele ilmumise kümnes aasta kujuneb murranguliseks. Eesti keele strateegia eelnõu³ väljatöötamine ja eelseisev kinnitamine ning selle dokumendi alusel koostatavad iga-aastased tegevuskavad võimaldavad muuta ka Õiguskeele väljaandmise sihipärasemaks. Õiguskeele Keskuse loomine ja Õiguskeele üleminek keskuse alluvusse seob väljaande senisest tihedamini praktilise keeletööga. See peaks kaasa tooma Õiguskeeles avaldatud seisukohtade tulemuslikuma elluviimise.

Õiguskeele Keskusel tuleb lahendada probleeme (nt eestikeelse õigusterminoloogia korramine ja õigusterminite andmekogu loomine), mis on kaua käsitlemist oodanud. See töö võib tulevikus kaasa tuua elava mõttevahetuse ka Õiguskeele veergudel.

Et õigustekstid vastaksid paremini eesti keele võimalustele ja normidele, on oodata edenevust keelehooldetöös. Erinev ju õigusteksti keeletoimetamine oluliselt muude tekstide toimetamisest: see töö nõuab eriettevalmistust ning juristide ja keeletoimetajate tihedat, üksteisemõistmisele rajatud koostööd. Kindlasti jäävad õigusteksti toimetamise probleemid edaspidigi väljaande vaatevälja.

Kvaliteetse õigusteksti loomine sõltub suurel määral tekstilooja-juristi keeleharidusest. See pärast on teravalt päevakorda tõusnud juristide keeleõppe korraldamine põhi- või täiendusõppes. Ilmselt oleks vaja koostada õiguskeeleõpik, mille sisu väärriks laiemat arutelu. Sedagi on võimalik korraldada Õiguskeele kaudu.

Ehkki Euroopa Liidu õigusaktide eesti keelde tõlkimine läheb liidu institutsioonide pädevusse, tuleb nende küsimustega tegelda ka Eestis, sest tõlkijatele on vaja osutada abi. Seetõttu ei tohi tõlkeprobleemide kajastamine Õiguskeele veergudelt kaduda. See peab muutuma veelgi asjatundlikumaks.

² Õigus ja keel. Teemaatiline valik Õiguskeeles aastatel 1995–1999 ilmunud kirjutistest. Tallinn 2000.

³ Tervikuna kättesaadav Haridus- ja Teadusministeeriumi kodulehel ja Eesti Keele Instituudi kodulehel. Erialakeeli käsitlevaid lõike vt käesoleva numbril lk-delt 5 ja 6.

Õiguskeele staatuse muutumine ja suurenenud nõudmised tingivad muutusi ka tema väljaandmise korras. Igal juhul tuleks hoiduda väljaande muutumisest kitsalt ametkondlikuks. Endiselt peaks toetuma kaastöötajate laiale ringile. Õiguskeele toimetuse peaks edaspidigi koosnema juristidest ja keeleinimestest. Viies toimetuse koosseisu koostöös väljaande uue staatusega, oleks väljaande edasise arengu huvides mõttekas säilitada sidemed praeguste aktiivsete kaastöötajatega ja kasutada senise toimetuse töökogemusi.

Kümme aastat Õiguskeelt on tähelepanuväärne saavutus. Väljaande osatähtsuse edasine suurendamine eesti keele arengustrateegias määratud ülesannete täitmisel nõuab taset, mis vastab eesti keele- ja õiguskultuuri strateegilistele eesmärkidele.

ERKI SILVET,
Õiguskeele peatoimetaja

KEELENORMI TÄNAPÄEVANE OLEMUS (2)

(Algus Õiguskeeles nr 5, 2003)

Normi liigid ja sõnavaranorm

Õiguskeele eelmises numbris oli kõne all üha aktuaalsemaks muutuv keele- ja tekstinormide võrdlus Euroopa keelte ühisalal. Viimane kujutab endast tähenduste abstraktset ruumi, mida keeled eri viisil hõlmavad. Keelenormide taga seisavad kultuuride mõistelised ja tunnetuslikud erinevused, keelekasutuse ja kõnekäitumise normid.

Allpool võetakse kõneks eesti keel, meie keelenormi liigid, nende taust ja keeleteabe allikad. Artiklis esitatud teabesse tuleb suhtuda mõõndustega: tegemist on pikema teema lühikese sissejuhatusena, mis koos artikli avaosaga saab vaid osutada keelekasutaja võimalikele probleemidele ja nende põhjustele, kuid ei asenda praktikaga põimitud ameti- ja õiguskeelkursusi, mis õpetavad keelenormi allikaid kasutama ja arvestama.

Kirjakeele norm ja selle valdamine

Eesti keele norm on ametlikkuses kohustuslik. Asjakohane määrus¹ ütleb järgmist.

1. Eesti kirjakeele normi (edaspidi – kirjakeele norm) all mõistetakse õigekirjutuslike, grammatiliste ja sõnavaraliste normingute ja soovitude süsteemi, mis peab tagama ametliku keelekasutuse ühtluse ning selguse.
2. Kirjakeele norm on määratud häälduse, õigekirjutuse, sõnamoodustuse ja sõnamuutmise osas õigekeelsussõnaraamatu uusima väljaandega, normatiivsete grammatikatega ning vabariikliku õigekeelsuskomisjoni või Emakeele Seltsi keeleteoimkonna normingute ja otsustega. Oskussõnavara osas täiendavad ja täpsustavad kirjakeele normi terministandardid ja oskussõnastikud, mis on koostatud Eesti Keele Instituudis või terminoloogiakomisjonides kooskõlastatult Eesti Keele Instituudiga. Nimede osas täiendavad ja täpsustavad kirjakeele normi vastavad õigusaktid.
3. Kirjakeele normi muudetakse ja täiendatakse normi määramisega samal alusel.
4. Kirjakeele normi valdamine kuulub keeleseadusega ettenähtud juhtudel töötaja kutseoskuse hulka.
5. Kirjakeele normi alal annavad nõu Eesti Keele Instituut ja Keeleinspeksioon.
6. Kirjakeele normi järgimist eesti keele ametlikus kasutuses kontrollib Keeleinspeksioon.

Inimesed töötavad keelega nii avalikus teenistuses kui ka erasektoris valdava osa ajast, ilma et neil alati oleks vajalikku ettevalmistust. Isegi suulise ja kirjaliku väljendusoskuse kursused ei ole veel muutunud avalike ja juhierialade kohustuslikuks osaks.² Keelekasutust regu-

¹ Vabariigi Valitsuse 1995. aasta 3. oktoobri määrus nr 323 „Eesti kirjakeele normi kehtestamise korra kinnitamine“ (RT I 1995, 79, 1349; sõnastusparandus RT I 1995, 86; muutmine RT I 1997, 75, 1272).

² Riigi keelestrateegia eelnõu (vt Postimees, 10. detsember 2003) näeb niisugust kursust igasuguse kõrghariduse loomuliku osana.

leerivaid akte on peale tsiteeritud määruse teisigi.³ Dokumente koostades ja vormistades tuleb järgida õigusaktides ja standardites ettenähtud nõudeid ning eesti kirjakeele norme. Dokumentaalne tekst peab olema täpne, keelelt ja stiililt korrektne, üheselt arusaadav ja võimalikult lühike. Siiski jääb vajadus asjatundja nõu järele sageli vältimatuks. Seepärast on väga hea, et meil on olemas ametlik keelenõuanne ning arenenud toimetamiskultuur. Eestlane on enamasti valmis oma keelt harima.

Teisalt näitavad küsitlused ja allakirjutanu kogemus haldustöötajate koolitajana, et riik ja omavalitsused ei ole taganud, et ametiisikutele oleksid kirjakeele normi allikad kui töövahendid alati ja kõikjal kättesaadavad. Nagu puusepp ei saa tööd teha hõõvlit ja haamrit laenamas käies, nii ei saa ametiisik käia õigekeelsusallikaid kasutamas asutuse raamatukogus.

Kirjakeele kui riigile tähtsa atribuudi rolli suurenemine tähendab, et kõrgharidusega inimesed hakkavad üha enam teadvustama, millal millist keelt kasutada ning kuidas ennast kontrollida. Vabariigi Valitsuse määrusega nõutakse kõrgtasemel keeleoskust avalikelt teenistajatelt ning valitsusasutuste hallatavate riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse asutuste töötajatelt, samuti avalik-õiguslike juriidiliste isikute ja nende asutuste töötajatelt, kelle teenistuskohustused või tööülesanded on seotud üksuse juhtimise, tegevuse kavandamise ja koordineerimisega, samuti nõustamise, avalike ettekannete, sõnavõttude ja ametlike kirjaliike tekstide koostamisega.⁴ Ka nõutakse eesti keele kõrgtasemel valdamist äriühingute, mittetulundusühingute ja sihtasutuste töötajatelt ning füüsilisest isikust ettevõtjatel, kui see on õigustatud avalikes huvides, milleks keeleseaduse mõttes on ühiskonna turvalisus, avalik kord, avalik haldus või tervishoid, tervisekaitse, tarbijakaitse ja tööohutus.⁵

Oleks vale arvata, et see puudutab demokraatlikus riigis ainult neid inimesi, kelle jaoks riigikeel ei ole emakeel. Kõrgtasemel eesti kirjakeelt peetakse näiteks juristide, arstide, tipp- ja kesktasemejuhtide ning ohvitseride kutseoskuseks.⁶ Kõik nimetatud isikud – see loetelu on pikemgi – vastutavad ja ametlikud tekstid tähendaksid seda, mida nad on tähendama kavandatud ja lubaksid võimalikult ühemõttelist tõlgendust. Iseäranis puudutab see tekste, mis on koostatud riigi, omavalitsuse või asutuse nimel ja mille abil püütakse tagada õiguste kehtimist ja seaduste toimimist.

Kirjakeele norm on keelevahendite ja nende kasutusparameetrite hierarhiline ja keerukas põiming. Selles rāgas ei saa oma teadmisi edendamata toime tulla. Teooria teeb praktiku vabamaks. Keelepraktik on aga igaüks meist.

³ Vabariigi Valitsuse 26. veebruari 2001. aasta määrus nr 80 „Asjaajamiskorra ühtsed alused“ (RT I 2001, 20, 112; RT I 2001, 19, 625); keeleseadus: tervikversioon https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=215013_jpt.

⁴ Vabariigi Valitsuse 1999. aasta 21. augusti määrus nr 249 (RT I 1999, 66, 656).

⁵ Keeleseaduse muutmise seadus, vastu võetud 14. juunil 2000 (RT I, 2000, 51, 326).

⁶ Lähemalt võib keelenormi kõrgtasemel valdama kohustatud isikutest lugeda raamatust **H. Pajupuu, P. Reins, K. Kerge**. Eesti keele kõrgtaseme test. Käsiraamat. Tallinn 2002, lk 3–5.

Kirjakeele normi komponendid

Keelenormi peamised komponendid on

- leksika ehk sõnad ja väljendid,
- grammatika ehk vahendistik sõnu sümbolsest seostada, s.o mõistete ja nende tunnuste vahel seoseid luua.

Sõnadel on tekstis alati kindel vorm ja üks tähendus, seepärast on viimasel kolmel aastakümnel räägitud **leksikogrammatilisest normist**. Näiteks esindab sõna *kord* koos oma seletustega tervet vormistikku. Tekstis on seesama sõna alati kindla ülesandega grammatilises vormis: kas nimetavas (*Tunnistuste väljastamise kord on täpselt sätestatud*) või mõnes muus käändes (*Peatugem tunnistuste väljaandmise korral, Tunnistuste väljaandmise korraga on määratud, et...*). Mõni sõnavorm võib aja jooksul muutuda omaette sõnastikuüksuseks, nt *korraga* 'äkki', [*mille*] *korral* 'juhul kui [mis] on tekkinud, teoks saanud, olemas' jne.

Täpselt samal moel on sõnastiku *abielluma* abstraktne üksus, mille tekstivormid on *abiellus*, *ei abiellu*, *abiellunud* jpt. Sellesama tegusõna olemasolu ja tähendus leksikonis määrab omakorda, et grammatilise normi tõttu on oma kõigis vormides olemas nimisõnad *abiellumine*, *abielluja*, *abiellunu*. Verbi tähendus määrab koos kasutatud liitega, mida tuletised tähendada saavad (nt *abiellumine* 'abiellu sõlmima', *abiellu astuma* väljendatuna nimisõnaga'; *abiellunu* 'isik, kes on sõlminud abiellu'). Niipea kui anda legaalne tähendus ükskõik millisele loetletuist (nt nimisõnale *abiellu* või *abiellumine*), antakse seesama (tüve)tähendus sõna kõigile vormidele (*abiellus*; *abiellumisel*, *abiellumisega*) ning samasse tuletuspessa seotud sõnadele (nt *abiellunu*, *abiellumata*, *abiellus* jt). Ka tegusõnad võivad vormistikust väljuda ja iseseisvuda, nt *kogemata* 'tahtmatult', [*millest*] *alates* / *alates* [*millest*] 'algusega siis ja siis' jne.

Grammatiline tähendus on omakorda abstraktne üldistus. Sõnavormidel on palju tähendusi, mis ainult tekstis esile tulevad (vrd *poisile* tähendust lausetes *Anna poisile mõista...* ja *Pane poisile tekk peale*). Osa sõnu kannab domineerivalt grammatilist tähendust (*minu TAHA* ruumisuhete kui sihtkoha tähenduses, *VÕIB tulla* lubatuse vm tähenduses, *SAAB ehitada* võimalikkuse tähenduses jne). Lisaks on olemas terve varamu keelendeid, millega sõnu ja seoseid tekstis subjektiivselt esile tuua (*Võta KA poisid kaasa*, *Võta poisid-KI kaasa*, *Milleks JUST poisid kaasa võtta?* *ARVATAVASTI on see arukas otsus* jne), suhtluspartneri tähelepanu püüda (*ANDKE / ANNA ANDEKS, kas...*) jpm.

Leksika ja grammatika on põimunud teiseski mõttes. Nimelt sõltub vormi tähendus enam kui sageli sõna tunnustest, mis seda vormi kannab. Teisisõnu, grammatika kontekstitähendus sõltub oma rakendusüksuste leksikaalsest klassist. Võtkem näiteks kogejalause põhitüübi: *KELLEL/MILLEL ON MIS / MISSUGUNE OLEK*. Tarvitseb alalütleva (*kellel-millel*) positsiooni panna eri tähendusrühmade sõnu, ning selle staatilist olukorda väljendava lause tähendus muutub otsekohe:

- *Andresel oli külm* – kogemustähendus
- *Saarel oli külm* – kohatähendus
- *Esmaspäeval oli külm* – ajatähendus
- *Seenel oli külm* – tegevuse, tegevusolukorra kui terviku tähendus
- *Koosolekul oli külm* – aegruumiliselt määratletud sündmuse tähendus

jne. Pandagu tähele, et kogemustähendus säilib kõigi lausete puhul, kogeja on aga alates teisest näitest irrelevantne. (Tekib ka mitmeid keerukamaid tõlgendusi, kus vastuvõtja jaoks hakkavad vastanduma asukoha väljendamise eri vormid ja lisandub kontekstikohane piltlik tõlgendus, nt vrd *Eestis / Eestil oli külm*; *Seenel / Seene peal oli külm*, see ei ole aga enam normne, vaid inimese mõistmisvõime ja keelenormiga tunnetuslikult tagatud tõlgendusviis ega puuduta ametlikku keelekasutust.)

Niisamasugused selged erinevused on tarindil *olema + mas*-vorm:

- *Pomm oli plahvatamas* – vaatlushetke lähituleviku juhtum
- *Külalised olid iga hetk saabumas* – vaatlushetke lähituleviku sündmus
- *Olin ära minemas* – vaatlushetke kavatsus
- *Ema oli jooksmas* – vaatlushetke kestva oleviku tegevus
- *Olin sünnitamas* – vaatlushetke olukord kui koht

jne.⁷

Keelendite külge kinnistub ka nende kasutusväärtus, nn **olu- ja stiilnorm**, millega tihti seostub **hinnangu** element (konnotatiivne tähendus). Vaba suhtluse olukorras võib rääkida, et *Hulka pesasi on keegi ära lõhkunud*, asjalikult-ametlikult väljendatakse seda sisu korrektse lausega *Keegi on hulga pesi ära lõhkunud*. Samas ei ole ükskõik, kas rääkida *vapraist Ameerika sõjameestest* (pidulik stiilivärv) või *USA sõjarditest* (vaba register⁸ ja halvustav lisatähendus). Nii tekib sõnastikesse terveid (osa)sünonüümide ridu, mis nõuavad erinevaid kasutusolusid. Näiteks sobib *sõjamees*, ehkki ei ole termin, oma poeetilises värvingus pidulikkude ametlikkusesse (autasustamine *sõjamehe vapruste eest* vms). Ta tähistab küll ülemmõistet neutraalsele sõsarsõnapaarile *sõdur* ja *ohvitser*, kuid ei kuulu nendega ühele ja samale stiilitasandile. Samas stiilis on ametliku staatuse ühisnimetaja pigem (*Eesti kaitseväelane* vms). Sõna *sõdalane* kannab viimasega võrreldes arhailist värvingut, *sõjard* aga halvustavat nüanssi. Kõik need on normid, millest allpool juttu tehakse.

Kui varem kujunesid konnotatsioonid üsna kontrollimatult, siis uuemal ajal seatakse avalikule väljendivalikule piiranguid. Kõige tuntum on diskussioon sõna *neeger* asjus.⁹ Eesti sõnavaranormis musta rassi keskse ja neutraalse tähistajana on see sõna praeguseks põlu

⁷ Vt Eesti keele grammatika II. Süntaks. Lisa: Kiri. Tallinn 1993, lk 22–26; K. Kerge. Eesti süntaks keeleõppe praktikule. Tallinn 2001, lk 51 jj.

⁸ Keelelise registri mõistet võib täpsemalt vaadata siinse artikli esimesest osast – *Õiguskeel* 2003, nr 5, lk 26.

⁹ Nt P. Erelt. Sõnad mustas nimekirjas. – *Eesti Ekspress*, 23.03.2000.

Vt <http://www.ekspress.ee/Arhiiv/2000/12/Aosa/Kuum6.html>; 02.02.2004.

all sellepärast, et tüvel on halvustav lisatähendus inglise keeles. Oma laia levikuga rahvusvahelises suhtluses mõjutab too keel paratamatult Eesti suhtluskeskkonda. Euroopa Liidu ühisruum muudab meie avalikke tekste, mõjutades sõnavalikut ja -kombinatoorikat laiemalt. Uno Liivaku on toonud näiteid, kus teatud võltsprestiižifenomen suunab muu hulgas *okupatsiooniar mee ohvitseri* nimetama *sõjaväepensionärideks*. Varjatult on probleeme olnud väljendiga *võõras kultuur*. Kohalikke probleeme väljendite ebasüüdsusega näitab kohtuasjade rohkus.¹⁰ Teemat on põhjalikult käsitlenud Reet Kasik.¹¹

Loomulikult tuleb keelt osata ka hääldada ja kirja panna, mis tähendab, et vältimatud kirja-keele tunnused on **hääldus- ja kirjanorm**.

Miks räägitakse normingute ja soovitude süsteemist? Esiteks on norming, s.o teadlik normiloome, keele puhul erand. Keelenorm on spontaanne ja muutlik, normida saab väga vähe, peamiselt keelendite kirjapaneku viisi (nt *kotlet*, mitte *kotlett*, aga ühtviisi kas *mehaaniline* või *mehhaaniline*). Kirjakeele normi saab pigem kirjeldada kui käskudena kirja panna. Eelista da on siiski võimalik ka üht rööpsetest sõnakujudest ja -vormidest (*tribuline*, mitte *triiplik*, *möönda*: *möönis*, mitte *möönata*: *möönas*, aga ühtviisi kas *kõnelda* või *kõneleda*).

Norminguga antakse teada, et ülejäänud rööbikud ei sobi igasugustesse oludesse ega ole stiililt neutraalsed. Et ametlikel tekstidel ei ole autorit selle õiguslikus tähenduses, siis tuleb need edastada neutraalses vormis, sest asjalikus tekstis peab keelendi iga vorm endale võimalikult vähe tähelepanu tõmbama. Nii jääb üle anda asjakohaseid soovitusi, mida terve hulk allikaid pidevalt ka teeb. Sel moel tagatakse, et teksti vorm ei sega sisu, ja püütakse eri ühiskonnarühmade keelelisi erinevusi tasandada. (Viimased on muidugi loomulikud vaba suhtluse olukorras.)

Iseloomulik on, et kirja olemasolu pärsib keele teatud arengute ulatumise kirjalikku teksti. Niikaua kui eesti keelel ei olnud oma kirja, arenes ühendist *vesi* + *kivi* ebareeglipärane *veski*. Samasugused arengud toimuvad nüüdki, kuid need ei kajastu kirja pildis, kui mitte arvestada suulise keele autentset kirjapanekut. Tegelas kõnes või ütluse protokollis võib kirjutada *Tegelt on ta alles kaks kend, mitte kaksnd üks*, ametlikus tekstis mitte kunagi. Ütleme [*keskol*] ja kirjutame *keskkool*, ütleme [*raute*] ja kirjutame *raudtee*. Elektrooniline argisuhtlus on selliste näidetega analoogse kirjutusviisi laialt levima pannud.¹² Samal ajal teab iga koolilaps, et see keel ei sobi küpsuskirjandisse ega füüsi katundi.¹³

¹⁰ Avalik ebasüünis sõnakasutus juriidilisest küljest on jutuks artiklis: **K. Kerge**. Vastuta oma sõnade eest. – Eesti Päevaleht, 10.10.1996. (*Keelekommenta ar.*) Vt <http://www.jofo.ee/ut/sona.html>; 02.02.2004.

¹¹ **R. Kasik**. Tekstianalüüs ja tekstihoole. – Keel ja Kirjandus 2002, nr 7, lk 457–463.

¹² Vt nt **S. Salla**. Interneti meelelahutusliku jututoa kui võrgusuhtlusvormi erijooni Virtual City jututoa näitel. Magistritöö (käsikiri Tallinna Pedagoogikaülikooli raamatukogus), 2002; **S. Salla**. Jututuba kui võrgusuhtlusvorm. – Tekstid ja taustad. Artikleid tekstianalüüsist. – TÜ eesti keele õppetooli toimetised 23. Tartu 2002, lk 128–156.

¹³ Samal ajal on omaette probleemiks tõine poolametlik meilisuh t l u s, mille reegleid tuntakse väga halvasti.

Tuletagem eelmisest Õiguskeele numbrist meelde: just olusõltlik ja stiilitundlik TEADLIK KASUTUS on kirjakeele tunnus.

Kõnelgem sellest lähemalt, peatudes enim leksikaalsel normil, sest just sõnavaranormi olemasolust ja sisust on Eestis kõige vähem räägitud.

Leksikaalne norm

Eesti keele leksikaalne ehk sõnavaranorm on kirjas käibivates uusimates sõnaraamatutes. Kirjakeele **leksikaalse normi allikana** on hetkel tähtsaimad:

- „Eesti keele sõnaraamat ÕS 1999“¹⁴,
- „Võõrsõnade leksikon“¹⁵ ning
- vihikutena ilmumist jätkav „Eesti kirjakeele seletussõnaraamat“¹⁶.

Terminikogud ja oskussõnastikud tulevad normatiivsena arvesse ainult juhul, kui nad on terminikomisjonides ja Eesti Keele Instituudis heaks kiidetud. Pandagu siis tähele asjakohaseid märkeid tiitellehel või selle pöördel.

Mida neist allikatest leiab?

Sõna ja tema tähendus. Sõna-väljend ei ole hääldus- ja kirjaüksus, vaid sisu edasiandmise üks vorme. Tal on keelemärgina kaks külge, nii vorm kui tähendus. Sõnastik osutab, kas teatud häälduskujuga sõna on eesti sõnavaranormis olemas, kuidas ta kirja pannakse ning mida ta tähendab. Ühtlasi osutatakse sama tähenduse edastamise muudele võimalustele ehk esitatakse sünonüüme.

On näiteks tähendusnormi eiravaid tekste, kus *migratsioon*, *disain* või muud hääldussõna kasutatakse normivõõras tähenduses, nii et kaduma läheb mõte 'liikumisest' ja 'põhimudelid'. Seesuguste internatsionaalse levikuga tüvede tähendusi eesti keeles tuleks alati kontrollida. Ühtlasi tagatakse enesekontrolliga, et kirjapanek on õige (*aktsentueerima*, mitte *aktsenteerima*, *momentaanne* ehk *momentne*, mitte *momentaalne*, *eksprompt*, mitte *eksprompt* jne).

Pealkirjast „Reflektiivõpe keskkoolis“ leiame kaks eksimust leksikaalse normi vastu. Peegelduse ja tagasiside tähenduses peaks tüvekuju olema *refleksiiv-* (*reflekteerima*, *refleksioon*, *refleksiivne*, järelikult *refleksiivõpe*), keskkooli all aga mõeldi halvasti pealkirjastatud teoses inglise *secondary school*'i tervikuna, eesti keeles seega *põhikooli III astet ja gümnaasiumi*.

Kui 1990ndatel tuli käibesse *imidž*, siis eksiti mitme normi vastu: esiteks oli selle tüve mugand juba eesti keele sõnastikes olemas kujul *imago*; teiseks oli selle sõna kontekstitähenduse

¹⁴ Eesti keele sõnaraamat ÕS 1999. Tallinn 1999.

¹⁵ Võõrsõnade leksikon. Tallinn 2000.

¹⁶ Eesti kirjakeele seletussõnaraamat. Tallinn 1989–.

edasiandmiseks leksikaalses normis muid võimalusi, nt *mulje, maine, renomee, kuvand*; kolmandaks hakati uudissõna kasutama niisuguse tähenduse edastamiseks, mille jaoks keelenormis on sootuks teine tähistaja (nt *taimesordi imidž* selmet *taimesordi välisilme*).

Paraku ei aita alati ka sõnastik. Juriidilise vaidluse on põhjustanud näiteks sõna *saarlane*. 1999. aasta ÕS-i järgi on tal kaks tähendust, 'saareelanik' ja 'Saaremaa elanik'. Esimene tähendus on määratud sõnamoodustuse reegluga: tüvi *saar* + püsivalt seotud isikut tähistav *lane*-liide (nt *Britid on saarlastena säilitanud tugeva kultuuritraditsiooni*). Teine on normis ajalooliselt kinnistunud tähendus, mille tuletuskäik sõnast läbi ei paista (nt *Johannes Avik on päritolult saarlane*). Juristil on aga teinekord vaja täpsemat arusaama, millal tuleb esile üks, millal teine tähendus. Siin aitab asjatundlik korpuseuring. TÜ kirjakeele korpuse valimi järgi tähendab *saarlane* 87,1%-l kasutusjuhtudest 'Saaremaa elanikku / sealt pärit isikut'. 12,9%-l juhtudest mõeldakse *saarlase* all küll 'saareelanikku', kuid – NB! – see tähendus on sõnal ainult tõlke- või muudes välismaale viitavates kontekstides, kus tuletis ei saa mitte mingil juhul viidata Eestile ega eestlastele. Järeldus on üks: kus on juttu Eestist, seostub *saarlane* eesti keele sõnavaranormis ainult Saaremaaga, mitte näiteks Hiiumaa, Vormsi või Ruhnu saare elanikuga. Seesama domineeriv tõlgendus endub alati, kui välismaale viitavat konteksti ei looda.

Sõna tähendust tundes või seda kontrollides on lubamatu eksida mõistete ühendamisel. Nii on tautoloogiliselt ühendatud *definiitsioonide määratlemine* (normi järgi siis 'määratluse määratlus', 'definiitsiooni definiitsioon'). Vahel tekib tähendusliiasus sellest, et ei osata kasutusümbrusele toetuda. Võõrsõnade leksikon osutab, et meditsiini valdkonnas on *resident* 'residentuuris erialaõpet jätkav noor arst'. Sõnal on oma täpne juriidiline sisu, mille annab sotsiaalministri määrus.¹⁷ Paraku nimetatakse *residenti* sellesamas õigusaktis *arst-residentiks*, mis on kirjakeele normi suhtes pleonasm¹⁸ ja mida meditsiiniõpingute kontekst lubaks vältida. Küllap on õigustekste, kus *residenti* niisugune tähendus võib segi minna *elanikuga*, kuid neid juhtumeid on vähe ja nende olemasolu ei tekita usaldamatust tõlgenduskonteksti ja kirjakeele normi vastu.

Need näited esindavad vaid murdosa autentse ametiteksti sõnaprobleemidest.

Sõna-väljendi kasutusväärtus. Sõnastikuüksuse kasutusväärtust esitavad sõnastikes märgendid ja soovitused. Need on sõnaartiklis kasutatud lühendid vm sümbolid (sh teatud liiki sulud ja nooled), kuid on ka otsesõnalist suunamist (*parem ...*). Lühendite jm sümbolite tähendus avatakse raamatu kasutusjuhises.

Näiteks 1999. aasta ÕS-is tähendab märgend *ARGI* (argikeel) vaba registri stiililt neutraalset sõna. Niisugune märgend näitab keelendi sobimatust ametlikku teksti. Allikas annab teada,

¹⁷ Sotsiaalministri 4. juuni 2001. aasta määrus nr 56 „Residentuuri raamõuded ja residentuuri läbiviimise kord“ (RTL 2001, 70, 946).

¹⁸ Sõna tähendustunnuse kordamine tema laiendis (siinkohal tähendustunnuse 'arst' kordamine kinnistaiendina).

et eesti keele normis on *naase* argikeelne ja ühtlasi vanamoeline (VMO), tähendades 'asjameest, suurt nina'. Argikeelsuse märgend võib aga puudutada sõna teatud tähendust ja viidata sellele, et oskussõnana on kasutusel täpsem tähistaja, nt *sulama* tähenduses 'lahustumata' (*tassipõhjas sulamata suhkur* on keemiku jaoks *lahustumata*), või isegi hääldusviisi, nagu sõna *muuseum* häälduses <muusjum ARGI>.

Raskusi tekitab seejuures asjaolu, et sõnastike kasutusjuhiseid ei vaevuta lugema.

Ühest küljest ei pööra lugeja tähelepanu märgendi asendile, lugedes rida „Rakvere raibe ARG1 *tõlkjas* BOT“ nii, nagu oleks *Rakvere raibe* argikeeles *tõlkjas* ja mõiste kuuluks botaanika valdkonda. Tegelikult öeldakse sõnastiku järjendiga, et mis argiselt on *Rakvere raibe*, seda nimetab botaanik *tõlkjaks*: märgend käib selle sõna kohta, mille järel ta seisab. Teiselt poolt on sõnalised asendussoovitused just selle sõna ees, mis valida tuleks: nt „**osapool, parem**: osaline, pool“ tähendab, et soovitatakse valida üks viimastest. Ka ei vaevu lugeja kontrollima sulgude tähendusi, nagu seda, et looksulgudes ja väiksemas kirjas on ebasoovitavad keelendid, noolsulgudes hääldus- ja grammatiline info jms.¹⁹ Näiteks leiame looksulgudes väljendi {tegeleb spordiga}, mille neutraalne variant on *spordib, teeb sporti*, samuti on märgendatud {action-film}, mille soovitatav kuju on *märulifilm*. Mingeid soovitusi ei lisata niisuguse väljendi juurde nagu *kohtuotsus .. ei kuulu edasikaebamisele*, küll aga soovitatakse: „Tasumisele kuuluv summa, *parem*: summa, mis tuleb tasuda, tasutav summa“. Eespool näitena toodud *muusjum*-hääldustki on noolsulgude tähendusega tutvumata peetud uueks lubatud kirjakujuks.

Juriidiliselt on vahel tähtsaks osutunud seegi, kas sõnal on meie keelenormis halvustavat lisatähendust või mitte. Uues õigekeelsussõnaraamatus on halvustavana (HALV) märgendatud *rongavanemad, rongama ja rongaisa*. Samal ajal ei ole halvustuse komponenti näiteks *kantpea* tähenduses, mida märgendiga ARG1 avatakse kui 'kanti lõigatud siilisoenguga tegelest'. Hinnangut ei sisalda kirjakeele normis tähendusülekanne (märgend ÜLEK). Sõim seevastu on ise väga vaba keelekasutuse ehk suhtlusosaliste minimaalse sotsiaalse distantsi tunnus ja seega avalikkuses ebasünnis ka konnotatsioonideta. Kohati on sõnastikutegija kimpus: peale *kantpea* kannab ka *tainapea* märgendit ARG1, mis peaks tähendama nende sõnade neutraalsust vaba suhtluse olukorras. Üsna ilmsesti kannavad need sõnad aga negatiivset hinnangut, ehkki eitav suhtumine on leebem kui näiteks argisõna *täikrae* kasutamisel, mida ÕS täpsustavalt kommenteerib kui *sõimu*. Siinkirjutaja on oma arusaamasid selgitanud siis, kui käibis veel vana õigekeelsussõnaraamat.²⁰

Pandagu tähele sedagi, et noolsulud tähistavad hääldus- ja grammatikateavet, st näide <muusjum> ei esita kirjanormi.

¹⁹ Täpsemalt vaata õigekeelsussõnaraamatu toimetaja kommentaare: T. Erelt. ÕS-i toimetaja selgitab. – Keel ja Kirjandus 2003, nr 6, lk 448–460.

²⁰ K. Kerge. Vastuta oma sõnade eest. – Eesti Päevaleht, 10.10.1996. (Keelekommentaari). Vt <http://www.jofo.ee/ut/sona.html>; 02.02.2004.

Siinkohal ei jõuaks kõiki allikate märgendeid ja sümboleid piisavalt tutvustada ega analüüsida. Jäetagu meelde, et

- 1) sõnastiku kasutusdetalle tundmata ei saa infot sõnavara kasutusväärtuse kohta,
- 2) kõikjale sobib sõna-väljend, millel märgend ja soovituslik puudub: niisugune sõna on stilistiliselt neutraalne.

Kahjuks jääb palju siiski inimese keeletunde varale. Nimelt ei märgenda sõnastikud igapäevasuhtluse fraseoloogiat ja sünonüümiat sugugi alati, sest need ei ole ametlikus keelekasutuses automaatselt vajalikud (*hõlpu andma, puhkima, tormama, totakas, tossama, toss jpt*). Ka neutraalset sõnavara ei vajata ametlikus kasutuses täiel määral. Teisisõnu, inimene ei vaja juhatust, et ametlikus teadaandes sõitis auto *vastu puud*, mitte *vastu uhket kaarjat mändi*, või et *jooksis ootamatult sõiduteele* on neutraalsem sõnastus kui *tormas ootamatult sõiduteele* (mis võib ju sisuliselt täpsem olla). Siiski võib märgenduse piiratus raskusi valmistada muulastele, seetõttu peaks eesti keelt emakeelena kõnelev inimene oma asutuse tekstidele lõppversioonis silma peale viskama.

Pandagu tähele, et valitsuse määrus suunab jälgima ka avalikkusele kättesaadavat jooksvat keeleteavet. Selle näiteks sobib Euroopa Liidu õigusaktide sõnavara täiendamiseks korraldatud sõnavõistluse materjal.²¹ Kuigi ÕS 1999 pakub *globaliseeruma* omavasteks *maailmastuma*, tuleks eelistada nimetatud võistluse varianti *üleilmastuma*. Emakeele Seltsi osavõtul, seega keelekorraldajate paremiku käe all heaks kiidetud Euroopa Liidu terminid on uuemad kui käibiv õigekeelsussõnaraamat ning iga uuem soovitus tähendab, et vana üle on olnud põhjust järele mõelda. Kõnealuse võistluse võidusõnad (*sihtkomisjon, kriisiohjamine, tõukefondid, rakkejõud- ja rühm, täisleppimatus, mestimine, vabaihendus, ühenduse õigustik*) täiendasid leksikaalset normi ka selliste mõistetega, mille eestikeelne omatähistaja üldse puudus või oli desorienteeriv. Kirjakeele norm on seega nende sõnade võrra täienenud ja pakutud sünonüümide võrra modifitseerunud (ka *lõiming, lähimus* vm). Justiitsministeeriumi kodulehekülje linkide hulgaski näeks meelsasti *mestiprojekti, mestimisprojekti, mestinguprojekti*, paraku ei hoolita seal kirjakeele normiuuendusest ja öeldakse „*twinning-projekt*“.

Eesti keele sõnamoodustusreeglite tõttu on meie leksikaalses normis olemas ka nn **potentsiaalsed sõnad**, mis tagatakse keele grammatilise korrapäraga.

Esiteks tekivad automaatsed sõnapesad. Kui võtta kasutusele uus tegusõna, siis on võimalikud ka tema teo- ja tegijanimi ning muud automaatsed tuletised: *seivima, seivimine, seivija, seivimu, seivitu; grantima, grantimine, grantija, grantinu* jne. Niisamuti tähendab omadussõna võimaliku mäarsõna ja omadusnime teket: *euforiseeriv, euporiseerivalt, euporiseerivus*. Uue tähenduse tekkega kaasneb potentsiaalsete sõnade uus tõlgendus: kui *manustama* tähendab 'faili meili juurde lisamist', siis on see tähendus potentsiaalselt olemas ka tuletis-

²¹ Sõnavõistlus andis uued eesti sõnad. Vt <http://www.emakeeleselts.ee>. 01.02.2004; T. Ereit. Sõnavõistlus andis uued eesti sõnad. – Õiguskeel 2002, nr 5, lk 46–48 ja Oma Keel 2003, nr 1, lk 5–19.

tes *manustamine*, *manustaja*, *manustatu* vm. Mõlemal juhul on oodata ka hulka uusi liitsõnu (*seivisiht*, *euforiseerivusaste*, *manusfail* vm), sealhulgas neid, millega kaasneb teatud tuletusliite kasutus (nt *seiv/e+programm* nagu *oot/e+seisund*, *manust/us+viis* nagu *õpet/us+viis*).

Teiseks tagab sõnamoodustuse korrapära potentsiaalsete sõnade tähenduspiirid. Harvemini kasutatavate sõnamoodustusreeglitega ei ole tagatud moodustuse automaatsus, küll aga moodustise tõlgendus. Näiteks ei saa *omand* tähendada muud kui omamise objekti ja *omanik* muud kui subjekti. Tõlgenduspiirid annab sõnadele niisiis sõnamoodustusgrammatika normistik.²²

Hädasolija toimingud. Rõhutan siinkohal igasuguste sõnastike kombineerimise vajadust eriti siis, kui teatud tähenduse edastamise võimalus on idiolektille võõras või kui eesti keelde tuleb panna võõrkeeles väljendatud mõisteid.

Võtkem näiteks inglise *design*. Väga hõlpus on anda rahvusvahelisele tüvele eesti tekstis tema inglise tähendusi. Selle vältimiseks saab ÕS 1999 ja võõrsõnade leksikoni järgi kontrollida, mida eesti *disain* tähendab. Järgmise sammuna on vaja vaadata inglise sõna tähendusi inglise keele seletussõnaraamatust ja uusimast inglise-eesti sõnaraamatust. Seletussõnaraamat õpetab tajuma ümbrust, kuhu kakskeelses allikas pakutud vasted sobivad. Ka avatakse sõna tähendused seal väga täpselt. Kindlasti leiab sel viisil mõne omavaste, mida otsekohe kasutada, või seletuse, mille nimetamine eesti sõnaga raskusi ei valmista. Tehke see läbi ja te veendute, et lahendused on oodatust lähemal.

Võimatu ei ole laensõna tähendust laiendada, kuid tähendust täpselt tundes peaks suutma pakkuda sünonüümset omasõna või lühiseletust. Teisisõnu, kes räägib *uuringu disainist*, see peaks oskama sisu paremini motiveerida kujul *uuringu põhimudel*, ja kes *õppekava disainist*, see... Jah, kahjuks ei ole siinkirjutaja saanud teada, kas väljendi sisu on 'õppekava alusmudel', 'õppekavakujundus' vm. Omavastet otsiv keelekasutaja veendub, et on võõrkeelset teksti täpselt mõistnud. Samal ajal loob ta eeldused täppismõiste levikuks eesti keele keskkonnas, sest omaterminid on palju hõlpsam mõista kui võõrtüve. Ühtlasi luuakse eeldused, et mõiste levib valutult üldharidusse ja üldkeelde. Tuletan eelmisest osast meelde, et õppe- vm avalik tekst on eesti keele normis umbes kuus korda võõrsõnavaesem kui oskuskeele tekst. Omavaste on keelesüsteemi tasakaalu säilitamiseks väga tähtis.

Õiguskeele järgmises numbris võetakse kõne alla eesti keele grammatiline norm, hääldus- ja kirjanorm ning neid kajastavad allikad.

KRISTA KERGE,

filosoofiadoktor eesti keele alal,
Tallinna Pedagoogikaülikooli üld- ja rakenduslingvistika dotsent,
Tartu Ülikooli Õigusinstituudi õiguskeele lektor

²² R. Kasik, S. Vare. Sõnamoodustus. – Eesti keele grammatika I. Morfoloogia. Sõnamoodustus. Tallinn 1995, lk 407–612.

VÄHEMUSKEELTE ÕIGUSTE TÕLGENDUSI

10.–14. novembrini toimus Turu rootsikeelse ülikooli inimõiguste instituudis rahvusvaheline keele- ja vähemuste õiguste seminar, kuhu kogunes osalejaid Ameerika Ühendriikidest, Eestist, Etioopiast, Guatemalast, Itaaliast, Leedust, Lätist, Malawist, Namiibiast, Norrast, Poolast, Saksamaalt, Soomest ja Venemaalt. Osalejate hulgas olid keele- ja vähemuste õiguste valdkonnas töötavad juristid, kraadiõppe üliõpilased, kohtu- ja riigiametnikud ning teadurid.

Seminari eesmärk oli anda võimalikult terviklik pilt keele- ja vähemuste õiguste üldpõhimõtetest ning vaadelda keeleõigustega seotud juhtumeid osalejate töövaldkondade vaatepunktist.

Otsustasin seminaril osaleda kahel põhjusel. Esiteks on Keeleinspeksiooni töö seminari teemaga otseselt seotud, teiseks töötas üritus tulla huvitav selle korraldajate tõttu. Turu rootsikeelse ülikooli inimõiguste instituut on üks Euroopa juhtivatest inimõigustega tegelevatest uurimisasutustest. Seminari korraldajatest on **Fernand de Varennes** ja **Kristian Myntti** aidanud kujundada OSCE arvamusi keeleõiguste olukorrast Eestis, **Niamh Nic Shuibhne** aga on kritiseerinud ka Euroopa Liidu keelekasutuspõhimõtteid.

Ma ei refereeri artiklis kõiki seminaril peetud ettekandeid ja debatte. Piirdun vaid huvitavamate ja võib-olla intrigeerivamate seisukohtade esitamisega.

Inimõiguste instituudi professor **Martin Sheinin** käsitles oma ettekandes rahvusvahelises õiguses kasutatavat vähemuste õiguse mõistet seoses diskrimineerimiskeelu põhimõtetega. Tema sõnul ei ole *diskrimineerimine* sugugi pelgalt negatiivse sisuga mõiste. Pigem tähendab see *eristamist* või *vahetegemist*, mis ei pruugi iseenesest halb olla. Vahetegemine isikute vahel on õigustatud siis, kui see on põhjendatud, seaduslik ja teenib üldkasulikke eesmärgi. Diskrimineerimine muutub negatiivseks inimõiguste kontekstis, omandades *keelatud eristamise*, *keelatud vahetegemise* tähenduse. M. Sheinin märkis sedagi, et kuigi Euroopa Liit on aktsepteerinud diskrimineerimiskeelu põhimõtte kui oma õiguse olulise osa, kitsendab selline käsitlus diskrimineerimiskeelu avaramat mõistmist. Näiteks on Euroopa Liidu õiguse põhimõtete järgi keelatud igasugune diskrimineerimine kodakondsuse alusel. Kuid silmas ei peeta mitte mis tahes kodakondsusega isikuid, vaid kitsalt Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikke. Keelates üksnes Euroopa Liidu liikmesriikide kodanike diskrimineerimise, just nagu legaliseeritaks kolmandate riikide kodanike diskrimineerimine, neid nagu võiks kohelda liikmesriikide kodanikest erinevalt.

Oluline oli tema seisukoht, et kui riik toetab üht vähemust, tuleb toetada ka teisi. Selle aluseks on ÜRO Inimõiguste Komitees arutatud juhtum Waldman v. Kanada, kus kaebaja taotles juudi erakoolile samasugust riigi toetust, kui on katoliku erakoolil, ning saavutas oma eesmärgi. See põhimõte kehtib ka keelte kohta: kui riik kohtleb üht keelt mittediskrimineerivalt, peab ta samal moel kohtlema ka teisi keeli.

Samas kõlas kõikides seminari ettekannetes põhimõte, et mittediskrimineeriva kohtlemise nõue ei pea veel tähendama täpselt ühesugust kohtlemist. Riikidel on õigus otsustada, keda käsitada vähemusena, samuti on neil õigus otsustada keelte ja vähemustele antava staatuse üle. See aga tähendab, et kõigil riigis esindatud vähemustel ei tarvitse olla ühesugused õigused. Sellised otsused peavad olema siiski põhjendatud ja proportsionaalsed. 5000 kõnelejaga vähemuskeele staatus ei saaks seega olla kõrgem kui 50 000 või 500 000 kõnelejaga keele staatus. Samas tuleb arvestada sedagi, kas tegemist on migrantide, rahvusvähemuse või põlisrahva keelega. Põlisrahva keele kõrgem staatus on põhjendatav tugevate ajaloolis-kultuuriliste sidemete, traditsioonilise asuala ja elulaadiga. See põhimõte on kinnitust leidnud ka rahvusvahelises kohtupraktikas. Samas mainis M. Sheinin, et see, kui mõni rahvas peab end põlisrahvaks, ei tähenda veel seda, et ta seda tegelikult on ja et teda tuleks ka vastavalt kohelda.

M. Sheinin pööras tähelepanu sellelegi, et kuigi vähemuste kaitse vähemuskeelsete koolide toetamise kaudu on oluline, võib see lõpuks viia eraldatuseni muust ühiskonnast. Riikides, kus on vähemuskeelseid õppeasutusi, tuleks toetada ka vähemuskeelsete laste integreerumist riigi tavapärasesse haridussüsteemi, seda eelkõige vähemuskeelsetes koolides riigikeele tõhusa õpetamise kaudu.

Doktor **Fernand de Varennes** Austraaliast Murdoch'i ülikoolist rääkis lähemalt keeleõiguste olemusest. Eriliselt toonitas ta sõnavabaduse põhimõtte seost keeleõigusega, sest seda kas ei arvestata üldse või tehakse selle rakendamisel vigu. Sõnavabadus kui üks keeleõigusi tähendab, et inimesel on õigus avalikult välja panna vähemuskeelset isikliku sisuga teavet (silte, kuulutusi, teadaandeid) ja kasutada vähemuskeelt eravestlustes. Tema sõnul eksitakse selle põhimõtte vastu näiteks Põhja-Iirimaal, kus paljudes ettevõtetes on keelatud puhkepauside ajal iiri keelt kõnelda. Haridussüsteemis võib keelata vähemuskeele kasutamise õpilaste omavahelises suhtlemises üksnes siis, kui see põhimõte on õppeprotsessi osa (nt eesti keele vestlustundides võib venekeelse suhtlemise keelata), kuid vahetundides võivad õpilased suhelda vabalt oma valitud keeles. Riik ei tohi keelata vähemuskeelset valimisreklaami, küll aga on tal õigus nõuda selle riigikeelde tõlkimist. Vähemuskeelse avaliku teabe ja reklaami, raadio- ja telesaated või meediaväljaanded võib keelata vaid juhul, kui need ohustavad riigi julgeolekut, inimeste tervist või turvalisust või on vastuolus üldtunnustatud moraali- ja põhimõtetega (nt kutsuvad üles vägivaldselt muutma riigikorda, tarbima uimasteid vms).

Ka kinnitas de Varennes, et ei Euroopa rahvusvähemuste kaitse raamkonventsiooni ega Euroopa piirkondlike ja vähemuskeelte hartat ei ole võimalik otseselt kohaldada nendega liitunud riigis. Mõlemas on sõnastatud vaid üldised eesmärgid ja põhimõtted, kuid riikidel on õigus otsustada, kuidas neid akte kohaldada. Seega ei tohiks olla alust hirmul, et Euroopa piirkondlike ja vähemuskeelte hartaga liitumisel peaks Eesti andma vene keelele otsekohe ametliku keele staatuse. De Varennes lausus, et riikidele ei avaldata hartaga liitumiseks mingit survet, see on nende vaba tahte küsimus, kuigi hartaga liitumine oleks Euroopa Liidu uutele liikmesriikidele demokraatia arengu seisukohalt kasulik. Samas on harta põhimõtte kaitsta keeli, mitte rahvusvähemusi. Allakirjutanu arvates ei ohusta vene keelt seni veel väljasuremine, vene keel kui selline kaitset ei vaja.

Euroopa rahvusvähemuste kaitse raamkonventsioon kaitseb rahvusvähemusi. Siiani ei ole täpselt määratletud, mis on rahvusvähemus, kuid põhimõtteliselt ollakse seisukohal, et raamkonventsioon käsitleb vähemustena neid rahvusrühmi, kel on asukohamaa kodakondsus.

De Varennes tõi esile ka tõsiasja, et Euroopa Liit on rakendanud ja rakendab praegugi topeltstandardeid. Uutelt liikmesriikidelt nõutakse nn Kopenhaageni kriteeriumide (poliitiliste kriteeriumide hulgas on ka vähemuste keeleõiguste kaitse) täitmist, vanade liikmesriikide kohta need nõuded ei kehti. Näitena tõi ta Prantsusmaa, kus järjekindlalt eiratakse üldtunnustatud vähemuste kaitse põhimõtteid.

Ta kinnitas, et riigikeele või ametliku keele valik on riigi pädevuses. Rahvusvaheline õigus ei defineeri riigikeelt ega kirjuta ette, mitu riigikeelt riigis olema peab või kas riigikeel üldse vajalik ongi. Kui riigis X elab vaid kaks muukeelset, on neil õigus omavahel oma keeles suhelda, kuid neil pole mingit põhjust nõuda omakeelset asjaajamist ametiasutustes. Ka juhul, kui riigis X on 40% muukeelseid isikuid, ei pea see automaatselt kaasa tooma selle keele kuulutamist riigikeeleks. See on poliitiline ja paljuski ajaloo probleem. Samas ei tähenda ametliku keele või riigikeele staatust seda, et riigikeel oleks ainus riigis kasutatav keel. Kui riigis X on selle ainuke muukeelne elanik kuriteo eest kohtu alla antud, peab riik tagama talle kohtumenetluse ajal adekvaatse tõlke. Samuti toonitas ta, et kõik keeleõiguste allikad käsitlevad keeleõigusi kui individuaalseid, mitte kui kollektiivseid õigusi.

Pikemalt peatus de Varennes isiku õigusel nõuda oma nime ametliku kuju tunnustamist. (Muu hulgas tuletas ta meelde, et Lätis käies sai temast Fernands, ja see ei paistnud talle sugugi meeldivat.) Teist tähestikku, nt kirillitsat kasutavate keelte puhul tähendab see, et isiku nimi jääb selle ametliku tunnustamise korral samaks, kuid kantakse dokumentidesse teises tähestikus. Reeglist võib kõrvale kalduda üksnes juhul, kui nimel on teise riigi keeles tähendus, mis on vastuolus üldtunnustatud moraalipõhimõtetega (näiteks ühes keeles tavapärase perekonnanimi on teises keeles vulgaarne sõna või väljend).

OSCE ja selle rahvusvähemuste ülemkomissari institutsioonist kõneldes toonitas de Varennes, et ülemkomissari ülesanne ei ole rahvusvähemusi kaitsta, vaid tegelda nende probleemidega, mis võimaldavad ära hoida konflikte. Allakirjutanu esitas ka oma nägemuse

OSCE tööst ja selle mõjust Eesti keelepoliitikale. Eesti valitsus ja Riigikogu on ülemkomissari ettepanekute alusel muutnud keeleseadust ja teisi õigusakte nii, et keelenõudeid on liberaliseeritud ning vähenenud on keelenõuete sihtrühm. De Varennes pidas neid muudatusi positiivseks. Allakirjutanu jäi selles küsimuses eriarvamusele, sest muudatused ei ole aidanud parandada muukeelse elanikkonna keeleoskust ega toetanud integreerumist.

Inimõiguste instituudi teadur doktor **Kristian Myntti** kõneles keeleõiguste kaitsest, lähtudes Euroopa Nõukogu dokumentidest. Ta väitis, et Euroopa Nõukogu riikides ei ole ühesugust arusaama rahvusvähemuse käsitamisel. Teadlased ütlevad küll, mis see peaks olema, riigid aga, kuidas see tegelikult on. Rahvusvähemuste kaitse raamkonventsiooniga liitunud riigid on deklareerinud selle mõiste sisu, lähtudes oma riigi oludest. Positiivse näitena tõi ta esile Eesti, kelle käsitus rahvusvähemustest järgib täpselt Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee asjaomast resolutsiooni. Raamkonventsiooni nõuandekomitee arvamusele osutades tõi ta negatiivse näitena esile Saksamaa, kes küll nimetab oma deklaratsioonis nelja rahvusvähemust, kuid ei maini nende hulgas türklasi. Nõuandekomitee arvamuse järgi koheldakse türklasi seetõttu ebaõiglaselt, ehkki suur osa Saksamaal elavatest türklastest ei ole Saksamaa kodanikud ega siis ka rahvusvähemus klassikalises mõttes. Sellest hoolimata soovib komitee rakendada türklaste suhtes rahvusvähemuste kohtlemise põhimõtteid. Et raamkonventsiooni kohaselt annavad rahvusvähemuse mõistele sisu riigid, siis võib see tema arvates viia võrdse kohtlemise asemel ebavõrdsuse suurenemiseni või koguni keele kasutuse välistamiseni, nagu see on juhtunud Saksamaal ja Prantsusmaal.

Soome kogemuse kohta aga ütles ta, et kuigi seal on peamiselt ajaloolistel, kuid ka poliitilistel põhjustel kaks riigikeelt, ei ole paljud selle olukorraga rahul. Kuigi rootslasi on vaid 5–6%, toimivad paralleelselt nii soomekeelne kui ka rootsikeelne haridussüsteem. See on väga kulukas. Ollakse ka arvamusel, et kõigilt riigiametnikelt nii soome kui ka rootsi keele oskuse nõudmine on liiast. Piisaks ainult soome keelest, sest suurem osa rootslastest räägib soome keelt. Uue aruteluteemana on Soomes üles kerkinud vene keele staatuse probleem, sest vene keelt emakeelena kõnelevate Soome elanike arv – eriti piirilinnas Lappeenrantas, kuid ka Helsingis – suureneb pidevalt ja on praeguseks ligi 20 000.

Soomes kehtiva põhimõtte kohaselt peetakse kohalikku omavalitsust kakskeelseks juhul, kui teiskeelseid elanikke on üle 8% või üle 3000 isiku. Iga kümne aasta tagant vaadatakse need arvud üle ja võrreldakse rahvaloenduse andmetega. Kui muutused rahvastiku koosseisus nõuavad keelerežiimi muutmist, siis seda ka tehakse. Soome põhiseaduse §-de 17 ja 122 järgi kehtib see põhimõte aga üksnes soome ja rootsi keele kohta. Kui Lappeenrantas peaks venekeelsete elanike osakaal ületama seaduses määratud piiri, ei saa vene keelest seal veel ametlikku keelt. See aga ei takista kohalikul omavalitsusel selles keeles teenuseid pakuda. Äritegevuses on vene keel juba praegu päris laialt levinud.

Edinburghi ülikooli Euroopa õiguse professor **Niamh Nic Shuibhne** rääkis diskrimineerimiskeelu põhimõtetest. Tema sõnul erineb Euroopa Liidu diskrimineerimiskeelu käsitus oluliselt sellest, kuidas mõistavad seda muud riigid ja rahvusvahelised organisatsioonid, kellele on tähtis inimõhde. Euroopa Liidu jaoks tähendab keeld aga seda, et võrdse kohtlemise põhimõtet järgitaks üksnes kaubanduses ja majanduses. Seesugune lähenemine võib tekitada vastuolusid või viia erisuguse kohtlemiseni ka inimõiguste seisukohalt.

Professori sõnul on Euroopa Liidu praeguses keelerežiimis mitmeid probleeme. Hoolimata sellest, et Euroopa Parlament on võtnud vastu mitu keelt ja rahvusvähemuste kohtlemist käsitlevat resolutsiooni, ei ole nende täitmine kohustuslik. Need on vaid hea tahte märgid, mis on ajendatud soovist pöörata tähelepanu väike- ja vähemuskeeltele. Näiteks praegune Euroopa Liidu põhimõte, et liikmesriigi kodanik võib oma keeles pöörduda Euroopa Liidu olulisemate institutsioonide poole, ei kehti Euroopa Liidu nende kodanike kohta, kelle emakeel ei ole riigikeel. Selliseid keeli on paarikümne ringis, sh katalaani keel, mille kõnelejaid on rohkem kui soome või taani keele kõnelejaid, rääkimata eesti, läti, leedu või malta keelest.

Euroopa Liidus on praegu 11 ametlikku keelt. Tihti põhjendatakse seda Euroopa Liidu sooviga väärtustada keelelist mitmekesisust. Niamh Nic Shuibhne'i järgi on aga selle põhjused puhtjuriidilised: enamasti otsekohaldatavate Euroopa Liidu õigusaktide täitmist ei saa nõuda, kui need pole riigikeeles kättesaadavad.

Lektori sõnade kohaselt on praegune, 11 ametliku keelega süsteem kohmakas, kuid seni pole suudetud midagi tõhusamat pakkuda. Liidu laienedes lisanduvad uued keeled ja ametlike keelte arv suureneb praeguselt 11-lt 20-le. Tõlkimine muutub veelgi kohmakamaks ja märkimisväärselt kallimaks. Shuibhne avaldas kartust, et 20 ametliku keelega liit ei hakkagi korralikult toimima ja kogu süsteem variseb kokku. Kui nii peaks juhtuma, oleks see hea lähtepositsioon uute keelekasutuspõhimõtete väljatöötamiseks, sest siiani pole ükski riik sõandanud välja tulla ideega loobuda liidu tõhusa toimimise nimel oma riigikeele kui ametliku keele staatusest.

Uute keelte juurdetulekus nägi ta veel üht ohtu: mida enam on ametlikke keeli, seda nõrgemad on nad tegelikult võitluses inglise keele üha kasvava ülevõimu vastu. Seda näitab praegu kas või prantslaste mure oma keele tuleviku pärast.

Teise huvitava näitena tõi Niamh Nic Shuibhne meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte, mis esmapilgul näib olevat seotud vaid sooviga, et meestele ja naistele makstaks võrdse töö eest võrdset tasu. Kuid tema sõnul oli selle põhimõtte kehtestamise eesmärk tagada riikidele võrdsed konkurentsitingimused. Kui ühes riigis makstakse naistele sama töö eest vähem kui meestele, oleks selles riigis toodetud kaupadel, nt kergetööstustoodangul, eelis teiste riikide kaupade ees. Kaupade vaba liikumise põhimõtte kohaselt tohib ühes liikmesriigis toodetud kaup vabalt müüa teises liikmesriigis ja odavama töajõuga toodetud odavamal kaubal oleks seetõttu eelis konkureerimisel teiste riikide toodanguga.

Võrdse kohtlemise põhimõtte isikute, kaupade ja teenuste vaba liikumise puhul keelab diskrimineerimise kodakondsuse alusel. Nii oma kui ka teiste Euroopa Liidu liikmesriikide kodanike tuleb kohelda võrdselt. Kuid see ei kaitse ühegi riigi ettevõtjaid ja töötajaid omaenese riigi poliitika eest. Allakirjutanu näeb siin otsest seost Eesti keelepoliitikaga, sest Eesti riigi keelepoliitika, sh valitsuse kehtestatud keelenõuded, on Eesti valitsuse, mitte Euroopa Liidu pädevuses. Need nõuded kehtivad võrdselt nii Eesti kodanikest töötajate kui ka teistest liidu liikmesriikidest tulnud töötajate kohta. Kui valitsus või tööandja peaks teistest liikmesriikidest tulnud töötajale seadma mingeid lisatingimusi, võib neid Euroopa Liidu kohtus vaidlustada. Kuid oma keelenõudeid Eesti kodanik Euroopa Liidu kohtus vaidlustada ei saa. Mis aga puutub kolmandate riikide kodanikesse, siis arvas lektor, et nende diskrimineerimise probleemidega Euroopa Liit ei tegele.

Seminar oli väga huvitav ja kasulik. Meeldis see, et lektorid, oma ala asjatundjad, olid vabad poliitilistest eelarvamustest ja hoiakutest ega kuulutanud lõplikke tõdesid. Seetõttu jäi seminari lõppedes õhku mitu probleemi ja vastamata küsimust. Fernand de Varennes kinnitas oma lõppsõnas, et pole olemas üht ja õiget keele- ja vähemuspoliitika mudelit. Küll aga tuleks riikidel püüda võimalikult laiemalt arvestada vähemuste huvisid.

Positiivse praktika hea näide oli seminar ise. See toimus inglise keeles, kuid et üks seminaril osalenu kasutas viipekeelt, oli talle kogu seminari vältel tagatud viipekeelne tõlge. Ta osales vestlustes ning aruteludes võrdselt teistega ega pidanud end oma puude tõttu tundma eemalseisjana.

ILMAR TOMUSK,
Keeleinspektsiooni peadirektor

KAS INGLISE KEELE INTERVENTSIOON?

Suure Euroopa Liiduga ühinemine ähvardab kaasa tuua emakeele kasutusala hiiliva hääbumise. Seda kartust põhjustab toorlaenude kasutuselevõtt terminitena. Ametnikud käivad tihti Brüsselis või muudes Euroopa Liidu linnades, kus neile korraldatakse täiendusõpet. Tuuakse kaasa ingliskeelset materjali, mida hiljem ise tõlgitakse. Keegi ei julge tunnista, et ta eesti keelt põhjalikult ei oska. Tehakse „tõlkeid“, mis levivad kolleegide seas, mida saadetakse allasutustesse ja mis sealt edasi lähevad laiemasse kasutusse. Nii need toorlaenud käibele lähevad. Kui hiljem keeleinimesed midagi parandada üritavadki, siis ei tule sellest pahatihti midagi välja. Ametnikud raiuvad vastu: nõnda on palju arusaadavam, selle „terminiga“ on kõik harjunud ja seepärast seda enam muuta ei saa. Eesti keele ladusus ja omapära surutakse inglise keele Prokrustese sängi.

Toon oma töömailt näiteid seesuguste „finaliseeritud“ ehk lõplikult kinnistatud terminite kohta.

Combined nomenclature – kombineeritud nomenklatuur. Keeleinimesed on pakkunud koondnomenklatuuri.

Zinc sheets, copper sheets – tsingist lehed, vasest lehed. Erialakeeles *tsinkplekk, vaskplekk.*

Value tolerance – väärtuse tolerant. Erialatermin on *väärtuse hälve.*

Goods originating from Estonia – Eestist pärinev kaup. Keeleinimesed ütlevad, et see on *Eestist pärit kaup.*

Cumulation – kumulatsioon (üks viimase aja veidramaid moodustisi). Sõna kasutatakse seoses kauba päritolu muutumisega. Tundub, et mõnikord sobiksid sõnad *kaksikpäritolu, mitmikpäritolu* vms. Kuid ametnikud ei ole nõus *kumulatsioonist* loobuma.

Niisuguseid näiteid võiks tuua veel mitmest valdkonnast.

Eespool öelduga seondub veel üks probleem. Näide sellegi kohta.

Ühel tollitariife käsitleval saksakeelsel koolitusseminaril oli vaja niisugusest „finaliseeritud“ tõlkest tõlkida eestikeelsed terminid saksa keelde. Inglisekeelne originaal puudus. Tekkis paras arusaamatus, kui hakati neid „tsingist lehti“ saksa keelde panema. Kui selle termini vaste oluks eesti keeles *tsinkplekk*, siis oluks saksakeelse termini leidmine lihtne – *Zinkblech!* Nüüd aga tuli võtta kõrvale ingliskeelne tekst, et eesti keelest aru saada!

Kui ametnike kehvast emakeeleoskusest ja tõlketõdede vähesest tundmisest tekkiv oht keelele on üldteada, siis vähem teadvustatakse teiselt poolt ligihiilivat suhtumise muutust. Kõnelgem sellestki.

Omaval ajal püüti painutada eesti keelt vene mallide järgi. Nüüd töötavad paljud „agarad“ ametnikud selle nimel, et eesti tekst erineks võimalikult vähe inglise omast. Sealt on vaid

väike samm täieliku üleminekuni inglise keelele, mida Euroopa Liidu struktuuriüksused näikse kahel käel toetavat. Näiteks nõuab üks EL-i komisjon siduva päritoluinformatsiooni kohta kvartaliaruandeid, mille vorminõuete hulgas on ka soovitus *use English as far as possible*. Niisuguste soovitude andmist saab käsitada kui signaali minna asjaajamises järk-järgult üle inglise keelele. Seejuures tekivad uued probleemid: üha laiemalt läheb kasutusse ebakorrektn inglise keel. Et sellest üle saada, on Euroopa Liidu liikmesmaades levimas tava kasutada muukeelsete tekstide inglise keelde tõlkimiseks inglise keelt emakeelena kõnelevat nõustajat. Seda praktiseeritakse praegu ka Soomes.¹

Soome liitus Euroopa Liiduga 1995. aastal. Aastal 1996 võeti Soome Keskkonnaministeeriumisse tööle esimene inglise keele nõustaja, Terese Forster USA-st, kes on seal nüüdseks töötanud juba seitse aastat. Tema töö on nõustada ingliskeelseid dokumente koostavaid ametnikke, kelle emakeel ei ole inglise keel. Tal tuleb aidata neil latusas inglise keeles kirjutada.

Miks on vaja Soome riigi rahaga edendada inglise keeles kirjutamist? Põhjenduseks tuuakse tõlkimise kiiruse ja latususe tagamine, eriti tekstide puhul, mida soome keelde ei tõlgitagi. Sõltub ju riigiasutuse usaldusväärsus välismaal osaliselt ka tema nime all avaldatud kirjutiste kvaliteedist. Seepärast otsustaski valitsus tööle võtta inglise keelt emakeelena valdava T. Forsteri, kes redigeerib soomlaste koostatud ingliskeelseid tekste. Eriti vajalikuks peeti seda keskkonnadokumentide puhul.

Võib-olla huvitab lugejaid, mida T. Forster on soome ametnike inglise keele kohta öelnud? Soome ja eesti keele sarnasuse tõttu kehtivad tema tähelepanekud ka eesti keele kohta.

- **Õigekirjavead** on sageli salakavalad. Microsoft Wordi speller laseb läbi sõnu, mis on küll õigesti kirjutatud, kuid ei sobi üldse oma sisu poolest. Tihti ei ole kirjutaja järjekindl: nt *harmonisation* kirjutatakse ühes lauses *s*-ga, teises *z*-ga, või kord kirjutatakse nt 22%, siis aga 45 per cent.
- **Hooletult koostatud laused.** Mõni lause näib esialgsel lugemisel korrektne, kuid annab asjast väära ettekujutuse. Näiteks *many activities in the Arctic have the potential to affect traditional harvesting of indigenous people*. Tõenäoliselt tahtis kirjutaja öelda: *Paljud toimingud Arktikas avaldavad mõju põliselanike (pärismaalaste) traditsioonilisele saagikoristusele*. Kuid kasutades väljendit *harvesting of indigenous people*, saadi tulemuseks *põliselanike (pärismaalaste) ärakoristamine*.
- **Artiklid ja eessõnad.** Inglise keeles ei ole artiklite kõigi kasutusjuhtude kohta kindlaid reegleid. On vaja praktikat, et teada, kuidas artiklit kasutada. Seevastu eessõnu tuleb kasutada õigesti, muidu võib kirjutatu saada hoopis teise sisu: nt *correspond to* ja *correspond with*. Selles valdkonnas on asi keeruline, sest ka inglise keelt emakeelena kõnelejate keelekasutus ei ole sageli korrektne, ka sõltub artiklite ja eessõnade kasutus sageli kõneleja asukohamaast. Näiteks Briti inglise keeles on *Monday to Friday*, Ameerika inglise keeles aga *Monday through Friday*.

¹ Alljärgnevad mõtteavaldused toetuvad ajalehes Kääntäjä nr 8, 2003 ilmunud materjalile.

- **Erialasläng.** Kirjutajad kipuvad unustama, et lugejad ei tarvitse nende erialakeelt tunda ning seetõttu on tekstides tihti erialaslängi ja lühendeid. Euroopa Liidu dokumendid sisaldavad sageli spetsiifilist keelt. Kui võimalik, tuleks üldise sisuga tekstides slängi vältida või selliseid väljendeid vähemasti defineerida. Kui soovitakse kasutada lühendeid, tuleks need esmaesinemise korral välja kirjutada või seletada.
- **Kõned.** Kõne teksti tuleks rütmi ja kooskõla kontrollimiseks valjusti lugeda. Mõni väljend on paberil küll korrektne, kuid väljaütlemisel ei kõla hästi. Kõne peab kuulajat kaasa haarama, mitte uinutama. Õigusaktide otsesitaatidest tuleks teha kokkuvõtte, st anda nende mõte edasi lühendatult.
- **Passiiv.** Mõni kirjutaja moodustab pikki ja äärmiselt keerulisi passiivvormidega lauseid, mis tunduvad otsetõlgetena emakeelest, või moodustab fraase, mis on korrektsed küll soome keeles, kuid jäävad inglise keeles ebaselgeks. Niisugustel juhtudel on tarvis süveneda keele semantikkasse.

Kirjutaja ei varu sageli aega oma teksti läbivaatamiseks või ei saa ta aru, et tekst on raskesti mõistetav. Keelenõustaja püüab lugeda teksti nn rahvusvahelise lugeja seisukohalt ja aidata kirjutajal teksti ladusamaks teha, samas talle parandusi selgitades. Mõnel juhul saab ta pakkuda muid variante, sest inglise keel on paindlik ning mõtte väljendamiseks on rohkem kui üks võimalus. Keelenõustaja püüab kogu aeg silmas pidada lugejat, sest lugejal on vajaliku informatsiooni saamiseks ainult tekst, ilma autori lisaselgitusteta. Samuti arvab nõustaja, et ametnikud tunnevad küll hästi oma tööd, kuid ei märka keelevigade ega seda, kui vajalik sõna puudub või on valesti kasutatud. Toimetamise tulemusena muutub tekst alati ladusamaks. See mõjub positiivselt riigiasutuse mainele rahvusvahelistel foorumitel.

Praeguseks ei ole T. Forster enam ainus inglise keele nõustaja Soomes. Kui palju neid just täpselt on, selle kohta ei ole andmeid.

Selline nõustamine parandab kindlasti inglise keele seisundit Soome riigiasutustes. Aga kuidas mõjub see soome keele arengule? Kas on alust arvata, et meie riigiasutused lähevad peagi sama teed? Põhjendus ikka sama: kui eesti keeles kirjutatut vaja ei lähe, inglise keel aga on vajalik välismaal positiivse maine kujundamiseks ja kiirendab asjaajamist, siis ...

Kes otsustab riigiasutuses selle, et eestikeelset teksti ei ole vaja? Kuidas on see kooskõlas keeleseadusega? Eesti keele kasutajaid on peaaegu viis korda vähem kui soome keele kasutajaid. Kas niisugune suhtumine ei too kaasa eesti keele hiiliva hääbumise? Kas need vargsi tärkavad tõusmed on kultuurtaimed või umbrohi? Kumb neist lõpuks peale jääb? Või ei ole selliseks kartuseks üldse alust?

Aeg näitab.

HELJO KONTS,
Tolliameti tõlkespetsialist

TÖÖLEPINGU SEADUSE EELNÕUST MITME KANDI PEALT

Vabariigi Valitsus esitas 2003. aasta detsembris Riigikogule uue töölepingu seaduse eelnõu (TLSE). Selles võib täheldada mitmeid, otseselt sõnastusest tulenevaid ebatäpsusi, mille seadusesse sattumisest tuleks hoiduda.

1. Tuleks ühtlustada sõnade kokku- ja lahkukirjutamine seaduste pealkirjades: kas *töölepingu seadus* või *töölepinguseadus*, kas *palgaseadus* või *palga seadus*, kas *puhkuse seadus* või *puhkuseseadus*. Selge on, et kui *seaduse* ees seisab mitu sõna, nt *töö- ja puhkeaja seadus*, *töötervishoiu ja tööohutuse seadus*, *töötajate distsiplinaarvastutuse seadus*, on lahkukirjutamine paratamatu. Ühe täiendsõna puhul ei tarvitse see nii olla.

2. Paragrahvi pealkiri peab kajastama paragrahvi sisu, kuid TLSE § 2 pealkiri “Töölepingu eeldus” seda ei tee. Selle paragrahvi ainsa lause esimene pool kordab eelnõu §-s 1 nimetatud üht töölepingu määrangu tunnust. Lause teine pool aga paneb tööandjale kohustuse tõendada, et leping, mille alusel teeb üks füüsiline isik teisele isikule tööd tasu eeldusel, ei ole tööleping.

Minu arvates ei ole eelnõu § 2 praegusel kujul iseseisva paragrahvina üldse vajalik, selle võiks paigutada teise lõikena § 1 juurde. Kui aga peetakse vajalikuks § 2 säilitada, siis võiks selle pealkirjaks panna “Lepingu tunnistamine töölepinguks”.

3. Mulle tundub, et soodsaima sätte kohaldamise põhimõte on TLSE §-s 4 sõnastatud liiga kitsalt. See hõlmab üksnes kollektiivlepingute sätete omavahelisi vastuolusid ning kollektiivlepingu sätete ja töölepingu tingimuste (teisiti öeldes töölepingu sätete – H. S.) vastuolusid. Praktikas ei ole kahjuks harvad ka vastuolud sama seaduse, määruse või muu õigustloova akti piires ja ma ei näe põhjust, miks sellisel juhul ei tuleks kohaldada soodsaima sätte põhimõtet.

4. Asjaolu, et TLSE § 5 lõige 1 eristab *töölesoovijat* ja *töötajat*, on põhjendatud, sest diskrimineerida ei tohi kumbagi. Selline eristamine peaks kajastuma ka § 5 pealkirjas. Juriidiliselt ei muutu isik töötajaks mitte töölepingu sõlmimisest, vaid tööõigussuhte tekkimise, s.o tööle asumise hetkest. Seega on *töötaja* mõiste juriidilise kategooriana kitsam kui sotsiaalse kategooriana. *Diskrimineerimine* ei ole oma sisult midagi muud kui *õiguste piiramine*. Võib-olla tuleks sellekohaselt sõnastada ka eelnõu § 5?

Mõnevõrra vastuoluline tundub olevat § 5 lõike 2 sõnastus. Selles räägitakse eeliste andmisest ja samal ajal väidetakse, et seda ei saa pidada diskrimineerivaks. Kahjuks ei ole diskrimineerimise mõistet avatud. Allakirjutanu arvates ei tohiks eeliste andmise ehk erikohtlemise

vajadusest tulenevaid sätteid üldse seostada diskrimineerimisega, igatahes mitte nende subjektide suhtes, kes neid eeliseid ja soodustusi saavad. Õigem oleks sellistel juhtudel väita, et tegemist pole *võrdse kohtlemise* põhimõtte rikkumisega. Võib-olla tasuks panna § 5 pealkirjaks “Isikutesse ebavõrdse suhtumise keeld” ja sõnastada sellekohaselt kogu paragrahv?

5. TLSE paljudes paragrahvides (nt § 6 p 9, § 68) räägitakse *töölepingu ülesütlemisest, ülesütlemistähtaegadest, ülesütlemiskorrast* jne. Kuid § 66 sätestab töölepingu lõppemise alused ja § 71 lõige 2 räägib töölepingu *korralisest lõpetamisest*. Siit ka küsimus eesti keeleteadlastele: kas eesti keeles on *lepingu ülesütlemine* ja *lepingu lõpetamine* samased mõisted? Näiteks kui tööandja vallandab omavoliliselt äraläinud töötaja, kas ta siis *ütleb töölepingu üles* või *lõpetab töölepingu*, sest töötaja ja tööandja tööõigussuhe on ju tegelikult lõppenud?

6. Eelnõu § 16 lõiget 1, mis sätestab töötaja põhikohustused, tuleks minu arvates täiendada punktiga 9 järgmises sõnastuses: *on viisakas tööandja, kaastöötaja, tööandja klientide ja küllastajate suhtes*.

7. TLSE § 16 lõike 1 punkt 6 ja § 18 panevad töötajale *lojaalsuskohustuse*, s.o kohustuse olla tööandjale lojaalne. Siin oleks ehk õigem ja eesti keele parasem rääkida töötaja *ustavuskohustusest*.

8. Eelnõu § 28 pealkiri on “Töölepingu peatumine”. Tegelikult tööleping ei peatu, vaid töötaja vabaneb ajutiselt kohustusest teha tööd. TLSE § 28 lõige 1 loetleb ka juhud, millal töötaja vabaneb töö tegemise kohustusest. Kuid alates punktist 2 kutsub loetelu esile teatud kahtlusi, sest enamasti on kõik need töö tegemisest vabastamise juhud mitmesugustes seadustes sõnaselgelt ette nähtud. Töölepingu seadusel ei ole teiste seaduste ees mingisugust eelist. Järelikult võiks punktid 2–8 kokku võtta ühe punktina (punktina 2) järgmises sõnastuses: *Seaduses ning kollektiiv- või töölepingus ettenähtud juhtudel*.

Eriti paradoksaalne ja loogikavastane tundub olevat TLSE § 28 lõike 1 punkt 2 – *töötaja vabastamine tööst puhkuse ajal*. Õigus saada puhkust tekib töölepingu alusel tööõigussuhtes oleval isikul ja moodustab ühe osa töötaja õiguslikust seisundist. Kui lähtuda TLSE § 28 loogikast, siis tuleks lõikes 1 esitatud loetelu täiendada ja nimetada veel tööpäeva- või vahetusesisest vaheaega puhkamiseks ja einetamiseks, tööpäevade- või vahetustevahelist puhkeaega, iganädalasi puhkepäevi ja riigipühi, sest ka nende kasutamine tuleneb isiku kui töötaja õiguslikust seisundist.

Arvan, et § 28 võiks pealkirjastada “Töötaja ajutine vabastamine töölepingu täitmisest”.

9. Paragrahvi 30 lõige 2 sätestab tööandjale tööülesannete täitmisega kahju tekitanud töötaja vastutuse ehk kahju hüvitamise ulatuse. Töötaja maksab kahju hüvitamiseks keskmise kuupalga või raske hooletuse korral kuni neli keskmist kuupalka. Kuid TLSE-s pole esitatud

keskmise palga arvutamise aluseid ega tehtud viidet palgaseadusele. Ka ei ole nimetatud, kellele antakse õigus keskmise palga arvutamise aluseid ja korda määrata.

10. TLSE § 31 lõige 1 näeb ette võimaluse panna töötajale tema ja tööandja vahel sõlmitud kirjaliku kokkuleppe alusel piiramata varaline vastutus. Sellise vastutuse võimalus on ette nähtud juhul, kui tööandja on töötajale hoidmiseks, müügiks või veoks andnud asju ja tekib nende puudujääk. Siiski on tingimuseks seatud, et töötajal peab olema mõistlik võimalus üleantud asju säilitada. Kas eelnõu koostaja eesmärk oligi see, et asjade puudujäägi korral vastutab töötaja ainult varaliselt? Kui sõnastus on selline, siis ei saa kohaldada asjade rikkemise suhtes piiramata vastutuse nõuet, kuigi rikneda laskmine võib mõningatel juhtudel olla puudujäägi varjamise vahend.

11. TLSE §-s 36 on tööandja põhikohustuste hulgas mitmel juhul ette nähtud töötajate teavitamise kohustus. Kuid nimetatud paragrahv peaks sisaldama ka töötajate esindaja ja töötajate esindusorganisatsiooni teavitamise ja nõustamise kohustuse, sest selline kohustus tuleneb nii muudest seadustest, nt ametiühingute seadusest kui ka TLSE-st enesest (§ 87 lg 1). See tööandja kohustus võiks moodustada TLSE § 36 iseseisva lõike. Selgitada tuleks ka *teavitamise* ja *nõustamise* õiguslikku erinevust. Need mõisted tuleks ka määratleda.

12. Küsimusi tekitab TLSE-s palga õiguslik reguleerimine.

12.1. Sõnaselgelt tuleb öelda, kas uue TLS-i kehtima hakkamise korral jääb omaette seaduse-na kehtima ka palgaseadus või lahendatakse kõik palga reguleerimise küsimused töö- või teenistussuhte tekkimist, muutmist ja lõpetamist sätestavates seadustes, s.o eelkõige TLS-is ja ATS-is. TLSE-s on palgaseadust nimetatud vaid ühel korral: § 48 lõikes 4.

Kui palgaseadus jääb ka edaspidi omaette seadusena alles, võiks TLSE-s olla palgasätteid tunduvalt vähem. Mitmel juhul piisaks vaid viitest palgaseadusele. Kui aga palgaseadus lakkab olemast, tuleb TLSE-d täpsustada ja täiendada. Tuleb näidata sedagi, kus ja kuidas lahendatakse need palgaküsimused, mis pole TLSE-s sätestatud. Peab arvestama, et ka edaspidi ei ole võimalik kõigile töötajatele kohaldada kollektiivlepingut ja kõiki TLSE-s käsitlemata küsimusi ei saa lahendada töölepingus.

12.2. TLSE ei esita *palga* mõistet ega viita palga- või mõnele muule seadusele. Seetõttu jääb arusaamatuks, millised töö- või teenistussuhtest tulenevad väljamaksed kuuluvad palga hulka. Eelnõus räägitakse nii *palgast*, *tasust* kui ka *hüvitisest* (nt § 42) ja nende kõigi suhtes kohaldatakse kolmeaastast nõude aegumise tähtaega (§ 43). Mitmes paragrahvis (§ 35 lg 3, § 45 lg 1 jm) on juttu keskmisest palgast. Milles seisneb nimetatud mõistete erinevus ja kas seda üldse on? Kuidas tuleb sel juhul arvutada keskmist palka?

Seni on palgana käsitatud (ja ilmselt käsitatakse edaspidigi) ainult neid summasid, mida tööandja maksab töötajale, näiteks avalikule teenistujale seoses töö- või teenistussuhtega.

12.3. TLSE § 38 pealkirjaga “Palga suurus” sätestab, et kui töötajale lepingu järgi makstava palga suurus ei ole kokku lepitud või kui kokkulepet ei suudeta tõendada, arvatakse palga suuruseks kollektiivlepingus ettenähtud palk, lepingu puudumise korral aga palk, mida samadel asjaoludel makstakse sama laadi töö eest. Kuid palga suurus ei saa töölepingus määrata, sest ajapalgalisele makstava palga suurus sõltub palgaarvestusaja jooksul töötamisele kulunud ajast, tükipalgalise oma aga töötulemustest. Nii aja- kui ka tükipalgalised võivad saada veel lisatasusid ja juurdemakseid, mis on seni arvatud (ja arvatakse ilmselt edaspidigi) palga hulka. Seega saab töölepingus kindlaks määrata vaid palgamäära suuruse ning lisatasude ja juurdemaksete maksmise alused ning palga piirsuurused.

Arusaamatuks jääb, kuidas kohaldada sätet, mis käsitleb sama laadi töö eest samadel asjaoludel tavaliselt makstavat palka, sest palk võib erineda nii ettevõtet, tegevusharuti kui ka paikkonniti (nt Harju- ja Valgemaal) üsna oluliselt.

Eelnõu mõistetavust raskendab seegi, et samu asju nimetatakse eri paragrahvides erisuguselt. Näiteks § 6 punkti 6 kohaselt peab tööleping sisaldama andmeid, mis käsitlevad *palgatingimusi* (mis need on?) ja muid *kokkulepitud* tasusid (kas mitte *kokkulepitavaid* tasusid, sest tasu võib poolte kokkuleppel kehtestada ka hiljem või tähtajaliselt?) ning palga maksamise tähtaegu. Paragrahvi 40 lõikes 1 räägitakse tööandja majandustulemuste eest makstavast lisatasust. Paragrahv 41 sätestab töötaja õiguse saada lisatasu lepingu järgi, millele tööandja on sõlminud kolmanda isikuga.

13. Häirivalt mõjub, et eelnõus kasutatakse ühe ja sama nähtuse määratlemiseks eri sõnu ja termineid. Näiteks § 7 lõike 1 kohaselt sõlmitakse tööleping *kirjalikus vormis*, § 15 lõikes 2, § 77 lõikes 1 ja § 78 lõikes 1 räägitakse tööinspektori *kirjalikust nõusolekust*, § 31 lõike 2 kohaselt sõlmitakse kokkulepe piiramatu varalise vastutuse kohta *kirjalikus vormis*, § 57 lõike 3 kohaselt esitatakse töötaja teade töölepingu üleminekuga mittendustumise kohta *kirjalikus vormis*, § 64 lõike 2 kohaselt teatab tööandja osalise tööaja kehtestamisest *kirjalikult* ette vähemalt kaks nädalat, § 68 lõike 5 järgi peab töölepingu ülesõtlemine olema *kirjalikus vormis*, § 79 lõikes 2 räägitakse tööandja ja töötaja *kirjalikust kokkuleppest*, § 80 lõike 2 järgi peab töölepingu ülesõtlemise teade olema *kirjalikus vormis* ja § 88 lõikes 1 räägitakse tööinspektori *kirjalikust kooskõlastusest*.

Lepingu, kokkuleppe, teate või nõusoleku kohta ei ole õigusaktiga kehtestatud sisu vormistamise nõudeid. Nimetatud dokumendid koostatakse vabas vormis. Seega on nõue koostada dokument *kirjalikus vormis* ja nõue koostada dokument *kirjalikult* sama tähendusega. Kuid mis vahe on tööinspektori kirjalikul nõusolekul ja kirjalikul kooskõlastusel?

Samasugune küsimus tekib ka töölepingute liigitamisel nende ajalise kehtivuse järgi. TLSE § 6 lõige 1 punkt 3 ja § 9 räägivad *tähtajalisest* töölepingust ning § 6 lõike 1 punkti 3 ning § 10 mõttest tuleneb, et enamik töölepinguid sõlmitakse *tähtajatute* töölepingutena. Muidugi võinuks töölepingute liigitamise *tähtajatuteks* ja *tähtajalisteks* esitada eraldi §-na 2 või § 1 lõikenäidetena 2 või 3. Kuid § 67 lõige 3 räägib, et *tähtajaline* tööleping loetakse §-s 9

nimetatud aluste puudumise korral *määramata tähtajaga* sõlmitud töölepinguks. Tuleb igati toetada vene keelest toortõlkena üle võetud *määramata* ja *määratud ajaks* sõlmitud töölepingute asendamist keelepärasema ja lühema liigitusega *tähtajatuteks* ja *tähtajalisteks* töölepinguteks, kuid seda tuleb teha järjekindlalt.

14. TLSE-s on sätteid, mida tuleks väärarusaamade vältimiseks täpsustada.

14.1. Kui tööõigussuhtes olev töötaja suunatakse ajutiselt tööle välisriiki kauemaks kui üheks kuuks, tuleb töölepingus teha § 6 lõikest 3 tulenev muudatus või täiendus ilma uut lepingut sõlmimata.

14.2. Paragrahvi § 6 lõike 1 punkt 10 ja § 36 punkt 10 tuleks ühtlustada ja sõnastada *kollektiivlepingud, mida töötajale kohaldatakse*. Ka võiks § 36 punktis 10 sõna *töötaja* asendada sõnaga *töölesoovija*.

14.3. Nõue, mille kohaselt peab töölesoovija ise sõlmima kirjaliku töölepingu (§ 7), on üldtunnustatud ega kutsu esile vastuväiteid. Kuid § 14 lõige 5 lubab 6–12-aastasel alaealisel töötada kergel tööl kultuuri, spordi või reklaami alal. Järelikult peab alaealine sõlmima isiklikult ka kirjaliku töölepingu, kuigi oma seadusliku esindaja ja tööinspektori kirjalikul nõusolekul (§ 15). Paragrahvi 14 lõike 5 kohaldamine on rohkem kui küsitav. Tekib ka teoreetiline probleem. Kas on otstarbekas hüljata üldtunnustatud seisukoht, et inimese tööalane õigusrahu teovõime, olgu osaline või täielik, tekivad ühel ajal? Kui arvatakse, et tööõigusala teovõime tekib isiku sünniga, nagu tsiviilõigusrahu, siis peaks teovõimetus isikul olema võimalik teostada tööalast õigusrahu oma seadusliku esindaja kaudu. Seega võiks isa või ema sõlmida lapse nimel töölepingu ja asuda lapse eest ka tööle. Täielik nonsens! Arvan, et 6–12-aastase lapse tööalaseid huve saab kaitsta ka teisiti kui teda töölepingu sõlmimise teel tööõigussuhtesse kaasates. Pealegi kasutatakse kultuuri, eriti aga reklaami alal, ka nooremaid kui 6-aastasi lapsi ja nemadki vajavad õiguskaitset.

14.4. Paragrahvi 11 lõikes 1 tuleks selgemini eristada töölepingu *tühistamist* ja töölepingu *kehtetuks tunnistamist*. Kui töötaja ei ole nõutavaid dokumente tööle asumise ajaks esitanud, võib tööandja sõlmitud töölepingu tõesti *tühistada*. Kui aga töötaja on tööle lubatud, kuid ta ei ole siiski nõutavaid dokumente esitanud, siis on tööõigussuhe juba tekkinud ja tööandja võib selle ettenähtud korras *lõpetada*. Sellega siis töölepingu kehtivus *lõpeb*, tööandja seda enam *tühistada* ei saa.

14.5. Paragrahv 33 annab tööandjale õiguse saada hüvitist ulatuses, mis vastab töötaja ühe kuu palgale, kui töötaja ilma olulise põhjuseta ei asu tööle või kui ta omavoliliselt ette teatamata töölt lahkub. Järelikult annab see paragrahv tööandjale õiguse saada hüvitist vaid juhul, kui tööõigussuhtes olev isik ei ole tööle asunud või kui ta on omavoliliselt töölt lahkunud, sest töölepingu sõlminud isik, kes ei ole tööle asunud, ei ole õiguslikult töötaja. Kui töölepingu sõlminud isik ei asu kokkulepitud ajal tööle, saab tööandja hüvitist nõuda vaid § 35 lõike 1 punkti 3 alusel leppetrahvina, kui töölepingus on leppetrahv ette nähtud.

Kuid § 35 lõike 1 punkti 3 ei ole võimalik omavolilise lahkumise suhtes kohaldada enne tööõigussuhte tekkimist, sest pole ju võimalik omavoliliselt lahkuda, kui tööõigussuhet ei ole tekkinudki.

14.6. TLSE § 45 lõige 1 saab kehtida vaid tööõigussuhtes oleva isiku kohta. Kuid millist hüvitist saab töölepingu sõlminud isik, keda tööandja ei luba töölepingus kokkulepitud ajal tööle ning kes seetõttu tühistab töölepingu?

14.7. Eelnõu § 64 lõige 3 määrab *osalise tööaja* alamkestuseks 60% töölepingus ettenähtud *tööajanormist*, kui tööandja kehtestab lühendatud tööaja seoses töömahu või tellimuste ajutise vähenemisega. Töölepingus kindlaksmääratavat osalise tööaja kestust peetakse sageli ekslikult töötaja tööajanormiks. Sellepärast oleks õigem § 64 lõikes 3 kasutada *tööaja-normi* asemel *täistööaega*. Seni pole keegi vaieldnud selle vastu, et *lühendatud tööaeg* on *täistööaeg*. Pealegi kasutab eelnõu § 71 lõige 4 terminit *täistööajaga töötaja*.

14.8. Selguse huvides oleks vajalik TLSE § 79 lõike 2 punktis 4 sõnaselgelt öelda, kas kirjalikus kokkuleppes või kollektiiv- või töölepingus kokkulepitud hüvitise või selle osa maksimisega viivitamise korral vastutab tööandja töötaja keskmise päevapalga ulatuses iga viivitatud *kalendripäeva* või *tööpäeva* eest. Väljend *iga päeva eest* on seaduste kohaldamisel tekitanud arusaamatusi ja võib põhjustada neid ka edaspidi.

14.9. Võiks kaaluda, kas pideva töötamise aja ehk töösuhte kestuse kindlaksmääramisel on otstarbekas võimaliku töösuhte lubatud katkestamise aega arvestada töölepingute sõlmimise ajavahemikuna või hoopis ühe töölepingu lõppemise või lõpetamise ja järgmise töölepingu sõlmimise vahelise ajana. Eelnõu sõnastuse kohaselt on väga harvad need juhud, mil tähtajatu töölepingu lõppemise ja sama tööandja juurde tööleasumise korral saab eelmise töötamise arvata töösuhte kestusaja hulka.

HEINO SIIGUR

KAKS RAAMATUT, ÜKS SAATUS: „KALEVIPOEG“ ja ÕS

Mõlemat raamatut peetakse eesti rahvuse (või rahvustunde) alustalaks. Esimese kohta öeldakse, et see on „eestlasele sakraaltekst, meie rahvusliku eneseteadvuse allikas“,¹ teise kohta: „ÕS – rahvuse kestmise eeldus“.²

Mõlemad on igas avalikus raamatukogus olemas, kuid neid laenutatakse harva. Kui, siis teevad seda õpilased, sest neid on seda kästud teha. Mõlemad on tavaliselt üsna uue väljanägemisega. Kui neid miski äsjaostetust eristab, siis vaid pleekinud selg. Nad seisavad eestlaste raamatukappides ja -riiulitel ning neilt pühitakse hoolega tolmu. Nad on olemas ka kirjastustes ja toimetustes, kuid neid avatakse haruharva, sest toimetajad on kaljukindlad, et tunnevad – olgu „Kalevipoega“ või õigekirjajuhiseid – nagunii isegi. Ja tolmu pühitakse neilt harvemini kui kodudes.

Tegelikkuses suhtutakse neisse ükskõikselt või koguni kriitikaga. Johannes Aavik arvas 1912. aastal: „Nüüdsel ajal väita, et meie kirjanduse kõige tähtsam ja kuulsam toode, Kreutzwaldi „Kalevipoeg“, millest meil kui eeposest uhked ollakse, keelelisest küljest mitte täitsa laitmata ei ole, – sellega ei ilmutata enam midagi uut ega üllatavat.“³ ÕS-i puhul võib ju mõnikord ajalehes hüüatada: „Kas *võib-olla* kirjutatakse sidekriipsuga või ilma? Sidekriipsuga.“⁴ Ja kirjutada samas ikkagi *võibolla*.

Nii „Kalevipoega“ kui ka ÕS-i tunnustatakse, kuid neisse ei süveneta. „Meie üks suuri paradokse ongi, et ... Kreutzwaldi elutööd oleme küll valmis enesestmõistetavalt arvama oma rahvusliku sünnitunnistuse juurde kuuluvaks, enamasti seda lugemata ja mõistmata selle sügavamast sisu.“⁵ Sama võiks vist ütelda ka ÕS-i kohta.

Mida teha, et riiliehtest saaks käsiraamat? „Kalevipojaga“ on asi lihtne. Võiks läbi lugeda ja loetu üle järele mõelda. Mida aga võtta ette ÕS-iga? Pole ju teatmeteosed mõeldudki läbilügamiseks, vaid kahtluse korral kasutamiseks. Eks siia olegi koer maetud. Ei osata kahelda. Ometi on kahtlemisoskus harituse tunnus. Teisisõnu: kes ei kahtle, pole haritud. Kõrgkooli diplomiga, kuid kõrghariduseta, küpsustunnistusega, kuid keskhariduseta inimeste hulk aina suureneb. Levinud on arusaam, et diplom või tunnistus tähendabki haridust. Järelikult – kel paber taskus, see teab. Ja teab kõike, ka kirjakeelereegleid. Ja paljud on kindlamast kindlamad, et nende keelepruuk ongi see õige kirjakeel. Seepärast ei tuleks loota erilist abi

¹ 2 küsimust Rein Veidemannile – Postimees 6.12.2003.

² A. Künstler. ÕS – rahvuse kestmise eeldus. – Sirp 29.10.1999.

³ J. Aavik. Eesti rahvusliku suurteose keel. Tartu 1914, lk 9.

⁴ A. Mõistlik. Ministrid loodavad luua keelenõustamiskeskuse. – Postimees 6.12.2003.

⁵ R. Veidemann. Tagasi Kalevipoja juurde. – Postimees 24.12.2003.

kavandatavast eesti keele nõustamiskeskusest. Sest keda nõustada, kui nõu ei vajatagi? Asjalike kahtlejate hulk on tühine.

Palju olulisem on parandada kirjakeele mainet. On vaja eeskujusid. Valitsus ja parlament peaksid olema kauni keele viljelejate eesotsas, iga poliitik ja riigiametnik peaks suutma eeskujuandvalt rääkida ja kirjutada. Ja oskama oma keelekasutuses aeg-ajalt kahelda.

Henrik Visnapuu on oma noorusajast⁶ kirja pannud järgmise stseeni:

„„Kuulmatu lugu,“ tuli mõni lugupeetud proua seletama, „laps ei oska nüüd eesti keelt! Mina olen eluaeg eesti keelt rääkinud. Kas te tahate öelda, et mina ka eesti keelt kõnelda ei oska?“

„Muidugi, muidugi, aga te räägite Tartu murrakut, ja kuidas on õigekirjutamisega lood?“

„Ons mu lapsel vaja „Postimehele“ kirjutada? Ametiasutustes ja ärides nõutakse ainult vene ja saksa keelt ja minule või teistele võib ta kirjutada, kuidas ta ise tahab.“

„Aga kas pole piinlik, kui preili oma emakeelt vigaselt kirjutab?“

„Mis piinlik? Pääasi aga, et laps vene ja saksa keelt õieti kõneleks ja kirjutaks.““⁷

Kui asendada vene ja saksa keel inglise keelega, on see kahekõne päevakohane praegugi. See umbes 90 aasta tagune jutuajamine kinnitab veel kord, kui õige on eesti keele arengustrateegia koostajate tõdemus: „Kirjakeelele ja eriti selle kasutamisele avaldavad negatiivset mõju .. liigliberaalsete ja hoolimatute keelehoiakute levik ühiskonnas, eriti .. tekstiloojate põlvkonnavahetuse tõttu.“⁸ Tõsi ta on: mida põlvkond edasi, seda vähem on kahtlejaid. Siia sobib mõttetera: mitme võõrkeele valdamine on tsivilisatsioon, oma emakeele korrektne valdamine on kultuur. Arengustrateegia koostajad arvavad õigusega, et on tarvis „võtta praktilise eesti keele õpetus kõigi ainete õpetajakoolituse ja õpetajate täiendusõppe õppekavva.“⁹ Meenub ka tõde, mille pani juba 1918. aastal kirja Mihkel Kampmann (pärasine Kampmaa): „Kooliõpetaja sõna ei ole mitte kõige loomulikum, vaid ka kõige tähtsam abinõu õpilaste keeletarvitusel. Kuidas kooliõpetaja kõneleb, nõnda harjuvad ka õpilased kõnelema.“¹⁰ Tuleb meelde, kuidas siinkirjutaja tütar oli kord, aastat 35 tagasi, pettunud. Ta oli kirjutanud *aprikoos*, aga geograafiaõpetaja oli parandanud selle *abrikoosiks*. Küll oli raske lapsele selgeks teha, et geograafiaõpetaja eksis! Sama laadi asju tuleb koolides ette tänini.

Õpetajate täienduskoolituse õppekavade rakendumine ja tulemuste ilmumine võtab aega. Seni võivad kool ja ajakirjandus kirjaoskamatus rahumeeli edasi levitada. Suur osa ajakirjanikest ÕS-i ei kasuta ja jätavad lugemata ka kõik keelekultuuri kohta käiva. Kiiremini ja tõhusamalt paraneks keelekasutus, kui trüki- ja eetriajakirjandusest (ka BNS-ist) vallandataks keelesolkijad. Aga kes seda peaks tegema? Kes otsustajatest teeb vahet keele solkimise ja rikastamise vahel?

⁶ Umbes aastatest 1912–1917, kui ta pidas koolmeistri ametit.

⁷ **H. Visnapuu**. Päike ja jõgi. Mälestusi noorusmaalt. Tallinn 1995, lk 170–171.

⁸ Eesti keel 2004–2010. Postimees 22.11.2003.

⁹ Sealsamas.

¹⁰ **M. Kampmann**. Eesti keele õppeviis. Tallinn 1918, lk 20.

Aeg-ajalt võetakse küll sel teemal sõnagi.

„See, mis kostab meie raadio- ja tele-eeত্রist, on kõike muud kui ilus emakeel .. seevastu BBC eত্রisse pääsemine on karm, aga tulemus hiilgav: tõenäoliselt parim inglise keel maailmas .. Ent ma ei näe ühtki põhjust, miks ETV ei võiks olla parima eesti keelega telekanal maailmas.“¹¹ Kirjutatagu mida tahes. ETV ei tahagi olla parima keelekasutusega telekanal.

Igal kultuurkeelele on oma õigekeelsussõnaraamatud. Nende normide järgimist peetakse auasjaks. Eestis see nii ei ole. Meil on igal reklaamiagentuuril, igal ajalehel, igal telekanalil, igal raadiojaamal, igal kirjastusel oma keelepruuk. Leidub üksikisikuid, kes leiavad, et just nende keelekasutus on see õige kirjakeel (nt Jaan Kaplinski). Ka Eesti Keele Sihtasutus, ÕS-i kirjastaja, ei pea ÕS-ist tühjagi. Loetagu vaid selle kirjastuse üllitist – Jaan Krossi „Kalleid kaasteelisi“, milles ÕS-i eiratakse tahtlikult (*võibolla, 1942-se aasta, ametasutus, jätkama jm*, kui piirduda kõige elementaarsemaga).¹² Vaesed eesti keele õpetajad mõelgu õpilaste jaoks mõistlikke seletusi, miks just niisugused tühjasjad on olnud autorile ja toimetajale nii olulised, et neis peab ÕS-ist hälbima.

Sellise suhtumise iseloomustamiseks sobib lause, mille Vetevaim viskas Kalevipoja kannupoisile: „Tarkus on küll nende taskus, võimus siiski minu volil.“ Õpetusest, et „ülemaks kui hõbevara, kallimaks kui kullakoormad tuleb tarkus tunnistada“ ei peeta tühjagi. Tunnistatakse vaid rikkust ja kuulsust.

Nii need asjad on. Mis siis ikka jääb? Andres Langemets ütleb: „Inimkonda ei tõuka vaimses mõttes edasi mitte kaevunaiste kommunikatsiooni või Interneti jututubade fikseerimine ega ka mingi väga vaba ajakirjandus, vaid hoopis täpselt fikseeritud ja kontrollitavate tekstide järgnevus.“¹³

Eesti keele arengut tõukab edasi ÕS-i järgi fikseeritud tekstide järgnevus ja keele vaimust kinnipidamine, mitte tühikargamine sidekriipsude, kokku- ja lahkukirjutamise või lühendipunktide pärast. Õigekeele asjus peaks igamees kuulama Lapu tarka ning pidama kinni sellest, mis on kirjas ÕS-is.

UNO LIIVAKU

¹¹ N. Korv. Keel nagu BBC-s – miks mitte? – Postimees 16.08.2003.

¹² Nimetatud teos on raskesti haaratav ka ülikeeruka stiili tõttu. Üks iseloomulik näide lk-lt 249.

Niisugune trellitatud vaguniaken on küll paljude minu põlvkonna inimeste teadvuses – ma tahan öelda, mitte ainult isiklikust kogemusest, kuigi ju ka sealt, aga kindlasti ka vanaisade postkaardialbumist ja kasvõi tsariaegsest „Suurest vene kunsti ajaloost“, mul praegu ununud kunstniku maalilt, mis kujutab trellitatud vaguniakent, trellide taga paar habemikku meest, naine ja lapsed, kes puistavad esiplaanil perroonil nokkivaile tuvidele läbi trellide leiba. (Toimetuse märkus.)

¹³ A. Langemets. Vabadus ja raamat. – Raamatu osa Eesti arengus. Tartu 2001, lk 36.

LISA SEADUSNIMETUSTE LÜHENDITELE

Õiguskeele numbrites 3/2002, 4/2002 ja 2/2003 on avaldatud loetelu toimetuse pakutud seadusnimetuste lühenditest. Loetelu ning lühendite moodustamise põhimõtted on uuendatud kujul kättesaadavad ka Justiitsministeeriumi kodulehel <http://www.just.ee/index.php3?cath=6140>. Senised loetelud sisaldavad nende seaduste nimetuste lühendeid, mis on vastu võetud enne Riigikogu IX koosseisu volituste lõppemist 2003. aasta 2. märtsil. Siinses loetelus esitatavate lühenditega võib tähistada Riigikogu X koosseisu poolt 2003. aastal vastu võetud seaduste nimetusi.

Euroopa Liidu liikmesriigist ebaseaduslikult väljaviidud kultuuriväärtuste tagastamise seadus	ELKTS
õppetoetuste ja õppelaenu seadus	ÕÕS
turvaseadus ¹	TurvaS
struktuuritoetuse seadus	STS
vanemahüvitise seadus	VHS
strateegilise kauba seadus ²	StrKS
ohvriabi seadus ³	OAS
kalandusturu korraldamise seadus	KTKS
okupatsioonirežiimide poolt represseeritud isiku seadus	ReprS

¹ Jõustub 01.05.2004, tunnistab kehtetuks turvateenistuse seaduse (TurTS).

² Jõustus 05.02.2004, tunnistab kehtetuks strateegilise kauba sisse- ja väljaveo ning transiidi seaduse (StrKVS).

³ Jõustus 01.02.2004, tunnistab kehtetuks kuriteoohvritele riikliku hüvitise maksmise seaduse (KRHMS).

ÕIGUSKEELE KOONDSISUKORD 1995–2003

2003. aasta lõpu seisuga on ilmunud 45 Õiguskeele numbrit, mis sisaldavad ühtekokku üle 350 kirjutise. Et selles materjalihulgas paremini orienteeruda, esitame kirjutiste süstematiseeritud koondsisukorra.

I. ÜLDPROBLEEMID

J. Adams. Segasest mõttest ei sünni selget teksti	1/01, 10
K. Alasi. Keeletoimetajate seminari I lennu lõpetamise puhul	5/03, 24
M. Ehala. Eesti keele suhtluslävi	4/98, 29
M. Ilja. Õigustõlkekeskusest õiguskeelekeskuseks	4/03, 3
K. Alasi. Eesti õiguse keel on eesti keel	1/95, 16
E. Ingar. Õigusaktide eelnõude normitehnilised nõuded	5/98, 4
J. Kallio. Ametikeelehooldest Soomes (IX õiguskeelepäeva ettekanne)	1/02, 9
J. Kallio. Õiguskeelehooldest Soomes (I õiguskeelepäeva sõnavõtt)	1/96, 15
P. Kask. Õiguskeele ja üldkeele vahetõrge	1/95, 19
P. Kask. Õigusterminoloogia süsteemsuse aspektist	2/96, 7
L. Keskküla. Tööd alustas Õigustõlke Keskus (I õiguskeelepäeva sõnavõtt)	1/96, 14
K. Kerge. Keelenormi tänapäevane olemus	5/03, 26
K. Kerge. Kirjakeele mõiste ja roll	2/99, 3
K. Kerge. Seadusloome demokraatia kontekstis	5/01, 16
K. Kerge. Õiguskeel, tema vahendid ja väljavaated	4/95, 6
K. Kerge. Õiguskeele õpetamisest	1/98, 12
K. Kerge. Õigusteksti hindamise raskused (I õiguskeelepäeva ettekanne)	1/96, 4
A. Kiris. Seaduste arusaadavuse nõude mõnest aspektist	1/01, 3
I. Kukk. Kas paragrahv parandab? Õiguse ja halduse keele õiguslik regulatsioon	2/03, 3
I. Kukk. Õiguse ja halduse keel – seisund ja väljavaated (X õiguskeelepäeva ettekanne)	5/02, 5
I. Kukk. Õiguskeele uurimisest eesti kirjakeele raames	5/01, 22
J. Laffranque. Euroopa Liit – segaste mõistete paradiis	4/00, 19
	5/00, 27
R. Laffranque. Prantsuse keel ja Prantsuse põhiseadus	3/03, 16
A. Langemets. Keelekorralduse võimalused ja taktikad	3/02, 41
A. Langemets. Rituaalsusest keeles	2/03, 27
U. Liivaku. Haridus, diplom, emakeeleoskus	4/99, 3
U. Liivaku. Häda õiguskeele pärast Saksamaal	3/01, 7
U. Liivaku. Keelehoole ja õiguskeel	1/98, 4

U. Liivaku. Keelekorraldus ja keeletekasutus	5/99, 3
U. Liivaku. Maailm vajab Languagepeace'i	2/03, 15
U. Liivaku. Seadused, keel ja loogika (IV õiguskeelepäeva ettekanne)	5/97, 8
U. Liivaku. Tunnetagem maailma omas keeles!	4/02, 20
U. Liivaku. Vastutus eesti keele ees	2/00, 3
U. Liivaku. Võõrasemakeel	1/03, 30
U. Liivaku. Väike ja suur	2/97, 4
U. Liivaku. Õiguskeel on kirjakeele osa	3/96, 4
A. Lill. Ladina keel õiguskeele alusena (II õiguskeelepäeva ettekanne)	4/96, 9
M. Lill. Üldkeel ja oskuskeel	3/03, 38
M. Maripuu. Seaduse arusaadavuse arusaadavus	3/02, 3
R. Maruste. Õiguse arusaadavusest Euroopa inimõiguste konventsiooni kohaldamise praktika põhjal	1/01, 15
E. Meister. Kõnesalvestuseksperitiisist	5/99, 26
U. Mereste. Et seaduse mõte saaks igähele mõistetavaks	1/00, 46
U. Mereste. Murelaps – legaaldefiniitsioon	3/00, 16
U. Mereste. Seaduse keel ja loogika	4/97, 23
	1/98, 33
U. Mereste. Seaduskeele struktuur sotsiolingvistika seisukohast vaadatuna (I õiguskeelepäeva ettekanne)	5/95, 8
U. Mereste. Seadusteksti tõlgendamise probleeme	5/98, 12
U. Mereste. Seaduste sõnastamise minimaalsusnõudest	1/96, 39
U. Mereste. Ähmasmõisted, mis koormavad õigussüsteemi	2/01, 12
M. Meri. Keel ja õiglus (VIII õiguskeelepäeva sõnavõtt)	1/01, 13
M. Mihkla. Eestikeelsus infoühiskonnas	2/01, 25
M. Mihkla. Tekst ja kõne	4/99, 42
A. Mõttus. Seaduse sõnastamine ja terminoloogia (magistritöö)	1/97, 42
	3/97, 34
	4/97, 34
	5/97, 45
R. Narits. Jurisprudents ja keel	2/98, 4
R. Narits. Keel ja õigus (IV õiguskeelepäeva sõnavõtt)	1/98, 7
R. Narits. Õiguskeele areng vajab sisulisi ja institutsioonilisi lahendusi	4/02, 3
R. Narutiene. Leedu õiguskeele aktuaalseid probleeme (X õiguskeelepäeva ettekanne)	5/02, 20
E. Oksaar. Seaduskeele probleeme Saksamaal (IX õiguskeelepäeva ettekanne)	1/02, 4
E. Pajumaa. Jälgedes on kuld, mis kohustab	2/00, 10
E. Pajumaa. Mis saab eesti teaduskeelest?	2/02, 14
K. Pruuli. Eesti keele õpetamine Tartu Ülikooli õigusüliõpilastele (II õiguskeelepäeva ettekanne)	4/96, 14
P. Pärna. Juristide ja lingvistide koostööst (X õiguskeelepäeva ettekanne)	5/02, 13
A. Rahnu. Õigusaktide toimetamine mitmekeelses Euroopa Liidus	2/00, 13
M. Rask. Õigusloome ja justiitshalduse arengusuunad	1/00, 11

V. Saarmets. Inimese nimi dokumendis juristi pilgu läbi (XI õiguskeelepäeva ettekanne)	5/03, 7
V. Saarmets. Mõtteid õigusaktide eelnõude keeleteoimetest ja seaduste arusaadavusest (X õiguskeelepäeva sõnavõtt)	5/02, 32
V. Saarmets. Võõrkeelse dokumendi menetlemisest	3/03, 3
E. Silvet. Seadused peavad olema arusaadavad (VIII õiguskeelepäeva ettekanne)	5/00, 3
E. Silvet. Õiguskeelepäevad eile, täna ja homme	2/02, 3
E. Silvet. Õiguskeele väljaandmise kogemusi ja perspektiive (III õiguskeelepäeva ettekanne)	1/97, 18
I. Soovik. Õigusakti sõnastuse fraseoloogilisi põhiprintsiipe	4/96, 25
J. Sootak. Kui see ometi nii lihtne oleks!	4/00, 13
J. Sootak. Seaduse arusaadavus ja käitumisnormi regulatiivsus (VIII õiguskeelepäeva ettekanne)	5/00, 12
R. Sõlg. Mõtteid õigusaktide kvaliteedi ja selle parandamise võimaluste kohta	2/97, 7
R. Sõlg. Õigustloovate aktide keelekasutuse õiguslik reguleerimine (VII õiguskeelepäeva ettekanne)	1/00, 21
K. Tamm. Seaduse arusaadavuse taotlemisel tekkivaid probleeme (VIII õiguskeelepäeva sõnavõtt)	1/01, 11
P. Varul. Õiguskeel: seisund ja probleemid (I õiguskeelepäeva avasõna)	5/95, 5
Euroopa Liidu õigusaktide koostamise kvaliteedinõuded	4/02, 9
Keelekorraldus- ja terminoloogiaprobleemid naabrite vaatevinklist	5/99, 21
Mõtteavaldusi Rein Kulli raamatust „Kirjakeel, oskuskeel, üldkeel“ (Rein Kulli mälestades)	4/01, 34
Teaduskeele konverentsil kõneldust	2/02, 18
Toimus keelefoorum	1/03, 52
 II. TERMINOLOOGIA	
V. Aasmäe. Maaõiguse terminoloogia probleeme	3/99, 21 4/99, 6
A. Aedmaa. Haldusakti <i>tühistamine</i> vs <i>kehtetuks tunnistamine</i>	5/01, 34
A. Aedmaa. <i>Tegevusluba, tegutsemisluba ja litsents</i>	2/02, 20
A. Aedmaa. Uus termin – kas selgus või segadus? Mõtteid seoses mõistetega <i>sundraha</i> ja <i>sunniraha</i>	4/02, 17
U. Agur. Sõnavõtt I õiguskeelepäeval (sõnad <i>hankima</i> ~ <i>tarnima</i> , <i>kaubad</i> ja <i>teenused</i>)	5/95, 28
S. Cousins. Eesti Õigustõlke Keskuse terminoloogiatöö eripära	2/02, 30
T. Erelt. Eesti oskuskeel 2000	4/00, 3
T. Erelt. Motiveeritud ja arbitraarsed terminid	3/01, 3
J. Gromovs. Läti õigusterminoloogia väljatötamine Euroopa Liiduga liitumise protsessis (X õiguskeelepäeva ettekanne)	5/02, 26
M. Haruoja, R. Kull. <i>Põgenik</i> ja <i>pagulane</i>	1/97, 35

H. Hennoste, A. Vettik. Metafoorne tähendusülekanne oskuskeelendis ehk Jätkem võtmed väljapoole	3/03, 23
E. Ingar. <i>Eesmärk, ülesanne, otstarve</i>	5/95, 38
E. Ingar. Kas akrediteerime või atesteerime?	2/95, 29
L. Kaagjärv. <i>Number ja arv</i>	2/02, 28
E. Karus. Kas riigieelarve on seadus?	2/97, 34
P. Kask. <i>Audiitorist ja audiitorkontrollist</i>	2/95, 30
P. Kask. Kas lesk või surnu abikaasa?	3/97, 29
P. Kask. <i>Säte ja sätestama</i>	3/95, 33
P. Kask, R. Kull. Asjaõigusseaduse terminikasutus	5/96, 19
P. Kask, R. Kull. <i>Ühe-, kahe- ja mitmepoolsed tehingud, poolte(vaheline) kokkulepe, kahe- ja mitmepoolsed lepingud, lepingupooled, osapooled...</i>	4/97, 20
P. Kask, A. Lill. Õigustermini <i>restitutio in integrum</i> ja väljendi <i>restitutio ad integrum</i> kasutamine (vastukaja E. Silveti artiklile ÕK-s nr 2, 1997)	3/97, 12
K. Kell. Majandustekstide keelel on majanduslikke tagajärgi	4/97, 28
K. Kerge. Terminist <i>rahvatervis</i>	5/96, 28
M. Kingisepp. <i>Kahju õigusvastane tekitamine ehk delikt?</i>	3/02, 45
R. Kull. <i>Akt, normdokument, haldusdokument, säte, eeskiri</i>	4/95, 23
R. Kull. Eesti seaduste terminipank	4/98, 20
R. Kull. Ebakohti eesti õigusterminoloogias	3/99, 16
	5/99, 12
R. Kull. <i>Õigusakt, normatiivakt, seadusandlik akt, õigusloomeakt</i>	3/95, 31
R. Kull. Õigusterminoloogia päevaprobleemid ja kitsaskohad (VII õiguskeelepäeva ettekanne)	1/00, 15
R. Kull, H. Saari. <i>Riigikeel, võõrkeel, ametikeel, asjaajamiskeel, ametlik keel</i>	2/96, 37
I. Laan. <i>Sündimus, suremus, haigestu(mu)s...</i> Meditsiiniterminite täpsustusi	2/96, 41
J. Laffranque. Kohtunike kohtunike vastu: kohtuniku eriarvamuse mõistest	2/03, 18
K. Lang. Kas invaliidsus või püsiv töövõimetus?	5/01, 46
U. Liivaku. <i>Kaart, pilet, talong, plaan</i>	2/95, 21
U. Liivaku. Meie isemõtlemise tippsaavutus: <i>tasuta müümine</i>	3/03, 26
U. Liivaku. <i>Rahvus, rahvas, riik</i>	4/97, 17
K. Lind. <i>Ettevõtte ja asutus</i> Eesti seadustes	3/01, 9
R. Lööne. Standardimisega seonduvad normdokumendid (dokumentide liigid)	5/95, 36
U. Mereste. Arvamus sõnade <i>omand</i> ja <i>omandus</i> semantikast ja rakendatavusest. Eesti Keele Instituudi eksperdiarvamuse teemal	3/95, 35
U. Mereste. Mis vahe on <i>seaduse</i> ja <i>õigusseaduse</i> vahel?	4/99, 35
U. Mereste. Põhiseadust ignoreerivad tähendusõpetuslikud uperpallid (<i>omand</i>)	4/98, 6
S. Mäearu. <i>Sponsor ja toetaja</i>	3/95, 34
Ü. Männart. Terminoloogiatöö tõlkeprotsessi osana	1/02, 38
H. Ots. Mõistmisest ja arusaamisest (liiklusseaduse terminitest)	2/01, 20
E. Pajumaa. Kas vanglavälise karistuse kandja vajab <i>hooldust</i> või <i>järelevalvet</i> ? (IV õiguskeelepäeva sõnavõtt)	1/98, 25
P. Pärna. <i>Omand</i> ja <i>omandus</i> juriidilisest vaatekohast	2/95, 27

H. Saari. Termin <i>nimi</i> onomastika ja sätestu piirimail	2/98, 29 3/98, 4
V. Saarmets. <i>Poolsusest, külgsusest ja lateraalsusest</i>	2/01, 8
V. Saarmets. <i>Valitsus – kohalik ja oma</i>	1/03, 14
V. Saarmets. <i>Viivitamata mõistliku aja jooksul</i>	1/02, 24
L. Seestrand. Terminilooke okkiline rada	1/03, 32
H. Siigur. Et tekst oleks täpselt sõnastatud	1/03, 24
H. Siigur. Finants- ja tööõiguse mõisted ning terminid	3/96, 48
H. Siigur. <i>Hädavajadusest, töökaitsest ja muust</i>	4/03, 10
H. Siigur. Ikka tööõiguse mõistetest	3/00, 23
H. Siigur. Järjejuttu tööõiguse mõistetest	1/01, 27
H. Siigur. <i>Materiaalne</i> ehk <i>varaline</i> vastutus	4/97, 33
H. Siigur. Mida saab hüvitada?	5/98, 50
H. Siigur. Mõiste ja termin	2/97, 46
H. Siigur. Mõistete sisust ja õigusaktide sõnastusest mitme kandi pealt	4/01, 22
H. Siigur. Mõistetäpsustusi ja keelenõuannet	4/02, 23
H. Siigur. Oleks vaja paremini läbi mõelda	2/03, 24
H. Siigur. <i>Palk</i> kui õigusmõiste	5/01, 38
H. Siigur. Segadused tööõiguse terminoloogias	2/01, 3
H. Siigur. Tööaja ja töövälise aja õiguslikust määratlemisest ja liigitamisest	1/02, 33
H. Siigur. Töösuhete reguleerimise valdkonnas kasutatavaid termineid	1/96, 46
H. Siigur. <i>Töötaja</i> ja <i>ametnik</i> ning muid tööõiguse termineid	3/97, 27
H. Siigur. Tööõiguse mõisteid ja termineid	2/96, 33
H. Siigur. Uitmõtteid tööõiguse terminoloogiast	1/00, 34
H. Siigur. Veel kord palgast ja palgamäärast	2/98, 4
H. Siigur. Ääremärkusi õigust käsitlevaid tekste lugedes	2/99, 59
E. Silvet. Pärmissaaduse muudatuste terminoloogilisi aspekte	3/02, 15 4/02, 13
E. Silvet. Vabariigi Valitsuse õigusterminoloogiakomisjon 1994–1999	3/99, 3
E. Silvet. Õigusterminite seletussõnaraamatute koostamisest (V õiguskeelepäeva ettekanne)	2/98, 7
J. Sootak. Karistusseadustiku terminoloogiast	5/01, 26 1/02, 16
J. Sootak. <i>Kriminaalvastutus</i> – kas õiguskeele võõraslaps?	5/96, 46
J. Sootak, M. Luts. <i>Kriminaalõigus</i> või <i>karistusõigus</i> ? (II õiguskeelepäeva ettekanne)	4/96, 4
J. Sootak. Kriminaalõiguse reform ja kriminaalseaduse terminid (I õiguskeelepäeva ettekanne)	1/96, 10
J. Sootak. Kuriteo mõiste ja kriminaalõigusreform	3/97, 4
K. Tamm. Põhiseaduse terminoloogiast (III õiguskeelepäeva ettekanne)	1/97, 5
I. Tomusk. <i>Riigikeel</i> on riigi keel	1/02, 10
E. Vainik. Õigusmõistete teaurus ... Kas saurus? Ei, pigem seitsmepäine lohe (teaurusetegija märkmed)	2/98, 45

E. Veskimägi. Kaitsejõudude määrustike (oskus)keel	4/96, 40
E. Veskimägi. Mis on mis ja kes on kes: <i>kaitsejõud, kaitsevägi, väeliik, väeüksus, väeosa</i> ja kes sinna kuuluvad	3/97, 23
A. Vettik. Arvamus (<i>otsusevõime</i> ja <i>otsustusvõime</i>)	1/95, 24
A. Vettik. Mõiste ja tema keeleline ekvivalent (VIII õiguskeelepäeva ettekanne)	5/00, 19
A. Vettik. Vedamistest (<i>import, eksport, re-eksport, transiit</i>)	2/95, 23
A. Vettik. Mida <i>sponsor</i> teeb?	3/95, 39
A. Vettik. Õigussõnastikest ja -terminipangast (I õiguskeelepäeva ettekanne)	5/95, 22
Ü. Vooglaid, U. Mereste. <i>Eesmärk, ülesanne, otstarve</i>	4/95, 26
	2/96, 43
M. Vunder. Euroopa Kohtus kasutatavaid termineid	5/00, 33
Sõnade <i>omand</i> ja <i>omandus</i> semantika ning terminoloogiline rakendus (Eesti Keele Instituudi eksperdiarvamus)	2/95, 24
Terminoloogiakomisjon soovitab (pärimisõiguse terminid)	2/95, 7
III. KEELENÕUANNE	
K. Alasi. Aastavahetuse keelepromo ehk Pilootkeeleprojekt	5/97, 33
K. Alasi, A. Vettik. Vigadest, millega seadusteksti keeleteoimetaja kokku puutub	4/97, 4
K. Alasi. Ikka konarustest	2/97, 28
K. Alasi. Kevadkeisse	2/96, 29
K. Alasi. Kiuslik <i>n</i> ja samasugune <i>t</i>	3/95, 9
K. Alasi. Kurjategijad põgenesid puu külge seotud taksojuhiga	2/95, 16
K. Alasi. Põhiseaduse keelekasutus (III õiguskeelepäeva ettekanne)	1/97, 10
K. Alasi. Põlvili sõitva traktori kastis keelelammutuskotta	1/96, 23
K. Alasi. Teadvustagem täna eksisteeriv bumerangioht	4/95, 16
K. Alasi. Õigusaktide ja nende jaotiste nimetuste õigekeelsus	3/96, 15
	4/96, 18
T. Erelt. Numbrite kirjutamine	3/95, 11
T. Erelt. Sõnavõistlus andis uued eesti sõnad	5/02, 46
E. Ingar. Miks muuta, kui põhjust pole?	2/01, 52
E. Ingar. Sõnade kokku- ja lahkukirjutamine	2/96, 13
R. Kasik. Rinnastavate sidesõnade <i>ja, ning, või</i> kasutamine seadustekstis	3/95, 18
R. Kasik. Õiguskeele lauseehitus (I õiguskeelepäeva ettekanne)	5/95, 16
K. Kerge. Ase- ja sidesõnade kasutamine	5/97, 25
K. Kerge. Haldusüksus ja asutis – kes või mis?	2/97, 20
K. Kerge. Keelekasutuse pisiprobleeme: <i>puhul, juhul ja korral; juht ja juhtum; puhk</i> ja <i>puhune</i>	2/00, 28
K. Kerge. Vene isikunimede latiniseerimine	2/97, 37
K. Kern. Õigusteaduse õppijate keelekasutus (V õiguskeelepäeva ettekanne)	2/98, 10
R. Kull. Kokku- ja lahkukirjutamise probleemjuhtumeid	2/98, 38
	4/98, 15

R. Kull. Samm tagasi	2/01, 54
R. Kull. Soovitused seadusnimetuste lühendamiseks	1/95, 10
R. Kull, M. Raadik. Õigusaktid ja kuupäevafraas	2/96, 26
E. Kuus, K. Adamson. Tavatõde: sõnastusest sõltub teksti selgus	4/03, 24
T. Leemets. Inglise ja soome mõjusid eesti keeles	3/96, 20
T. Leemets. Küsimusi ja vastuseid Eesti Keele Instituudi keelenõuandepäevikust	3/98, 31
S. Liivaku. Eesti arvutikeel kui oskuskeel ja släng	2/00, 32
U. Liivaku. Aegade kasutamisest	4/95, 8
U. Liivaku. Arvud sõnades	1/96, 18
U. Liivaku. Eksirännakud sõnastuse labürindis	3/98, 18
U. Liivaku. Kodanik uurib seadust	3/00, 7
U. Liivaku. <i>Kõik ja muist</i>	5/98, 29
U. Liivaku. <i>Suhtes ja üle</i>	3/02, 32
U. Liivaku. Suulise esinemise keelest	2/01, 33
U. Liivaku. Sõnad sõlmes ja üksteise kukil (pleonasm, tautoloogia, kontaminatsioon)	4/97, 8
U. Liivaku. Venepärasused eesti õiguskeeles	3/95, 4
U. Liivaku. Võõrsõnatarvituse karidel	1/02, 43
H. Lindmäe. Keelekonarusi kriminaalmenetlusedokumentides	3/96, 42
R. Metslaid. Inimese nimi dokumendis keeleinimese pilgu läbi (XI õiguskeelepäeva ettekanne)	5/03, 18
H. Metslang. Aegade kasutamine	5/97, 22
H. Metslang. Ellips ehk väljajätt ja selle otstarbekus	4/97, 11
S. Mäearu. Alaleütleva käände liig- ja vaegtarvitus	5/98, 33
	1/99, 40
S. Mäearu. <i>It</i> -liitelised mäarsõnad: <i>koheselt, omakäeliselt</i> jms	1/00, 39
S. Mäearu. Nominaalstiil õigusaktides (III õiguskeelepäeva ettekanne)	5/96, 9
S. Mäearu. Tegevust väljendava täiendosa liitnimisõnad	3/01, 25
P. Nemvalts. Karistusseadustik ja keeleteadus	1/03, 34
	2/03, 36
P. Nemvalts. Kas mida rohkem, seda uhkem?	4/03, 6
H. Nurger. Pealkirjastamise keeruline kunst	1/98, 40
H. Nurger, K. Alasi. Eesti seaduse keel 1997	2/99, 13
K. Nõgols. Ühe sätte keelest ja meelest. Võlaõigusseadus keeleteoimetaja pilgu all	2/03, 30
E. Oksaar. Keele tähendusstruktuurist	3/02, 20
M. Ollisaar. Lühendite müstiliselt maastikult	5/96, 31
H. Ots. Mida teha ametliku abrakadabraga?	1/02, 47
E. Piip. Võrdlus reklaamtekstides	4/03, 19
M. Raadik. Kas <i>liisingeping</i> või <i>liisinguleping</i> ?	3/02, 34
M. Raadik. Kaupade nimetamine	2/99, 51
M. Raadik. <i>Kõrge</i> ja <i>suur</i> , <i>kõrgenema</i> ja <i>suurenema</i>	3/97, 15
M. Raadik. Mis on <i>toode</i> ?	2/00, 24
R. Rannat. Eesti õigustekst tõlkija vaatevinklist	4/01, 13
E. Riikoja. Ainsus ja mitmus	4/99, 24

E. Riikoja. Arvud kirjapildis	3/98, 24
E. Riikoja. Lihtne ja keeruline eitus	5/98, 17
E. Riikoja. Lisandi lugu	5/00, 45
	1/01, 20
	2/01, 38
E. Riikoja. Nina taga ehk Pealt sile ja lihtne, seest kaval ja keeruline	4/03, 13
E. Riikoja. Omal jõul läbi kohtudokumendi sõnatihniku (IV õiguskeelepäeva ettekanne)	4/97, 13
E. Riikoja. Riivamisi sõnajärjest	2/99, 41
E. Riikoja. Sellest, mis on täiend ja kuidas ta välja näeb	2/00, 15
	3/00, 29
E. Riikoja. Täbarused kohtuprotokollide keelega	3/97, 17
E. Ross. Näpunäiteid viitamiseks	2/97, 23
T. Salumäe. Arvutid ja õigekiri	4/96, 47
	1/97, 52
	2/97, 52
	3/97, 52
L. Seestrand. Mitteläbimõeldud väljendite mittekasutamisest tõuseks mittekahju kõigile	3/02, 25
H. Siigur. Ebatäpsusi õigusakti sõnastuses ja vormistuses	3/03, 28
H. Siigur. Kui keel on sõlmes	1/02, 52
H. Siigur. Õigusaktide sõnastuse küsitavusi	2/02, 25
E. Silvet. Ladinakeelne väljend õiguskeeles	2/97, 16
R. Sõlg. Kas "Seadus" või seadus?	2/01, 49
E. Vainik. Millest on tehtud õigusterminid? (VI õiguskeelepäeva ettekanne)	1/99, 27
	2/99, 31
J. Valge. Kuidas lõpetada kohtuotsust?	4/98, 23
S. Vare. Ühest sõnast saab teise ja rohkemgi	5/98, 40
A. Vettik. Algustäheortograafiast, jutumärkidest ja muust	2/95, 9
A. Vettik. Eelistusi terminite valikul	1/95, 14
A. Vettik. Elegantne lohakus ja pedantne tähenärimine	4/00, 28
A. Vettik. Hämarsõnasusest libaterminiteni	3/00, 10
A. Vettik. Oma ja võõras	5/96, 4
A. Vettik. Polüseemia, sünonüümia ja paronüümia oskuskeeles	1/96, 29
A. Vettik. Sõnavõtt kuninga uute rõivaste asjus	4/99, 18
A. Vettik. Valik paronüüme	2/96, 20
	3/96, 25
A. Vettik. Variatiivsus õiguskeeles	2/97, 10
A. Vettik. Veel kord kuupäevast	3/96, 51
H. Vihma. Vajame taas Aavikut ja Veskit	3/00, 3
E. Vääri. Kui keelemees J. V. Veski elaks meie päevil	4/01, 8
E. Vääri. Kõike saab teha paremini	4/00, 9
E. Vääri. Tartu linnavolikogu ja linnavalitsuse õigusaktide sõnastusest	3/02, 28

<i>Paragrahvi, lõike, punkti, alapunkti ja artikli kasutamine õigusaktides</i>	5/95, 33
Seadusnimetuste lühendid (ühtlustatud variant)	3/02, 47
Lisa seadusnimetuste lühenditele (järg eelmisele)	4/02, 32
Lisa seadusnimetuste lühenditele (järg 2002. a Õiguskeele nr-tes 3 ja 4 avaldatule)	2/03, 48
Segadused seaduste pealkirjadega	2/01, 48
Õigusaktide keeletoimetajate konkurss. Esimese vooru proovitööde analüüs	5/02, 37

IV. TÕLKIMINE

K. Alasi. Kiirmarsil Euroopasse (vabakaubanduslepingu tõlke keelest)	3/95, 22
E. Ingar. Rahvusvaheliste organisatsioonide ja nende komiteede nimetusi	4/99, 38
V. Juurikas. Probleeme Eesti seaduste tõlkimisel (VI õiguskeelepäeva ettekanne)	1/99, 18
E. Jõks. Kristjan Jaak <i>versus</i> Parukamees	3/96, 40
K. Kell. Eesti Panga internetisõnastik – abivahend, kuid mitte ainus ja viimase tõe allikas	2/99, 57
H. Konts. Mida arvab tõlkija?	1/01, 18
H. Konts. Tõlkija mured	5/01, 49
H. Konts. Uut tõlkimise alalt	3/03, 34
H. Konts. Veel kord tarbetekstide tõlkimisest ja tõlkijast	1/03, 50
U. Liivaku. Aapetõlge ja mõttetõlge (III õiguskeelepäeva ettekanne)	5/96, 15
U. Liivaku. Eestindamise aabitsatõdesid	3/96, 33
U. Liivaku. Seaduse tõlkimise põhimõtetest ja tegelikkusest	3/98, 36
U. Liivaku. <i>Traduttore traditore</i> (tõlke täpsusest)	5/00, 42
Ü. Männart. Eesti Õigustõlke Keskuse termini- ja täistekstandmebaasid tõlkija abivahendina (VI õiguskeelepäeva ettekanne)	2/99, 28
L. Pohlak, H. Saluäär. Euroopa Liidu õigusaktide tõlkimise iseärasusi (VI õiguskeelepäeva ettekanne)	1/99, 13
R. Rammus. Lepingute liigitamine Euroopa Liidus	2/99, 55
Ü. Raig. <i>Liability</i> ja <i>vastutus</i>	4/01, 26
M. Rimmelgas. Eesti seadus tõlkija pilgu all	4/99, 14
K. Ross. Eesti keel kui tõlge	3/96, 36
K. Ross. Tõlkimisest ja tõlgendamisest ehk veel jaanalinnust ja eri maailmadest	3/01, 22
H. Saluäär. Abiks euroaktide tõlkijale. Euroopa Liit ja selle institutsioonid	1/98, 51
H. Saluäär. <i>Asutus, institutsioon, organ</i> või keegi neljas?	3/01, 13
H. Saluäär. Euroopa Liidu õigusaktide jaotuselemendid ja neile viitamine	2/01, 43
H. Saluäär. Jaanalinnust ja lendavast maost ehk Suurest maailmast väikese sees	1/01, 34
H. Saluäär. Kuidas tõlkida?	5/00, 38
H. Saluäär. Mis on <i>mõistlik</i> ?	5/01, 42
H. Saluäär. Mõne eurosõna tähendusest	3/98, 40
H. Saluäär. Võitlus udutamisega	1/03, 46
	2/03, 33
M. Sutt. Õigusakti tõlge eesti keelest inglise keelde juristi pilgu läbi	3/02, 38

R. Sõlg. Tõlkimine ja õigusterminoloogia (VI õiguskeelepäeva sõnavõtt)	1/99, 24
A. Tavast. Tarkvara tõlkimisest	2/02, 7
K. Vende. Seened sambla all (ühest konventsioonitõlkest)	1/98, 1
A. Vettik. Kui maakera sisse ehitatakse teist, suuremat kera	1/01, 31
A. Vettik. Õigustekstide tõlkimist on vaja korrastada (ülevaade 1996. a 24. aprilli tõlkenõupidamisest)	2/96, 4
E. Värä. Kas kaks võrdub viiekümne kuuega?	4/01, 29
Abiks euroaktide tõlkijale. Tähtsamaid Euroopa lepinguid	2/98, 35
Eesti oskussõnavara arendamisest euroseaduste tõlkimise valgusel	4/98, 4
Mida tasub teada tõlketöö tellimisel	4/02, 26
Näpunäiteid Euroopa Liidu õigusaktide pealkirjade tõlkimiseks	5/98, 47
Tõlkimisest Euroopa Inimõiguste Kohtus (Martin Westoni artikli tõlge)	3/01, 15
Välislepingute korduvväljendeid	1/00, 27
V. KEELEPOLIITIKA	
V. Lahe. Keelepoliitikast ja Eesti keeleseadusest	3/03, 39
L. Meri. Kas väikesed jäävad ellu?	1/00, 3
M. Rannut. Eesti keel ja keelepoliitika	5/01, 3
A. Roosalu. Eesti keel arvutiturul	2/01, 30
K. Ross. Ka prantslastel on keelemured	3/96, 7
I. Tomusk. Avalik teave ja reklaam – mis keeles?	2/03, 9
I. Tomusk. Eesti keelepoliitika põhimõtted ja nende rakendamine	1/03, 3
I. Tomusk. Keeleseaduse muutmise ja täiendamise lugu	5/01, 9
I. Tomusk. Keeleseaduse täitmise järelevalve valupunktidest	4/01, 3
I. Tomusk. Kohtla-Järve – Eesti linn Ida-Virumaal	3/03, 9
VI. NIMEKORRALDUS	
K. Henno. Miks on vaja isikunimeseadust	3/99, 8
K. Henno. Riiklikust isikunimekorraldusest aastatel 1918–1940	4/02, 33
L. Kaagjärv. Märkus ärinimede kohta	4/00, 34
H. Laasi. Mõnest põhjusest, miks ärinimed on niisugused, nagu nad on	4/00, 36
H. Laasi. Põhjendatud ja põhjendamata võõrapärasused äri- ja muudes nimetustes	4/95, 12
E. Mitin. Miks on vaja isikunimeseadust?	1/03, 43
P. Mõistlik. Isikunimi ja selle õiguslik regulatsioon	2/03, 41
	3/03, 45
	4/03, 30
	5/03, 35
P. Päll. Kohanimekorraldus meil ja mujal	5/96, 40

VII. ÕIGUSKEELEAJALUGU

M. Onga. Eesti õigussõnavara XIX sajandi esimesel poolel	1/01, 38
A. Vettik, R. Kull. Tagasivaade eesti õigussõnavara kujunemisloole	2/00, 38
	3/00, 38
	4/00, 40
	5/00, 48

VIII. ÜLEVAATED JAKOKKUVÕTTED

1. Ülevaateid õigusterminoloogiakomisjoni tegevusest (kronoloogiline järjestus)

Eesti Vabariigi Valitsuse 5. juuli 1994. a määrus nr 251 (õigusterminoloogiakomisjoni moodustamine, komisjoni põhimäärus)	1/95, 5
J. Adamsi saatesõna terminoloogiakomisjoni tegevuse alguse ja Õiguskeele ilmuma hakkamise puhul	1/95, 4
E. Silvet. Õigusterminoloogiakomisjon on alustanud tööd	1/95, 7
E. Silvet. Õigusterminoloogiakomisjonis (ülevaade komisjoni 1995. a 26. jaanuari ja 23. märtsi koosolekul räägitust)	2/95, 4
E. Silvet. Õigusterminoloogiakomisjon aastal 1996 (perspektiividest)	5/95, 32
E. Silvet. Komisjon oli koos (ülevaade komisjoni 1996. a 30. mai koosolekust)	3/96, 14
E. Silvet. Terminoloogiakomisjoni koosolekult (ülevaade komisjoni 1996. a 24. oktoobri koosolekult)	5/96, 18
R. Kull. Komisjoni viimaselt koosolekult (ülevaade komisjoni 1997. a 23. jaanuari koosolekust)	1/97, 26
R. Kull. Komisjoni [1997. a] 29. mai koosolekult	3/97, 9
Komisjoni viimastelt koosolekutelt (ülevaade 1997. aasta 18. detsembri ja 1998. aasta 19. märtsi koosolekutest)	2/98, 25
Millest kõneldi komisjoni viimastel koosolekutel (ülevaade 1998. aasta 12. juuni ja 22. oktoobri koosolekutest)	4/98, 12
Komisjoni detsembrikoosolekult (ülevaade 1998. a 17. detsembri koosolekust)	1/99, 5

2. Kokkuvõtteid õiguskeelepäevadest (kronoloogiline järjestus)

Kümme soovi õiguskeelepäevaks	4/95, 4
Õiguskeelepäev 1995 (ülevaade I keelepäevast 26.10.1995 Tallinnas)	5/95, 4
Õiguskeelepäeva soovitusel (vastu võetud I keelepäeval)	5/95, 30
Tartus toimus õiguskeelepäev (ülevaade II keelepäevast 8.05.1996 Tartus)	3/96, 12
Millest räägiti kolmandal õiguskeelepäeval (ülevaade III keelepäevast 1.12.1996 Tallinnas)	1/97, 4
Seaduskeele valupunktid ja muud keeleprobleemid (III keelepäeva sõnavõtted)	1/97, 20
Järjekordne õiguskeelepäev (ülevaade IV keelepäevast 1.12.1997 Tallinnas)	5/97, 4
IV üleriigilise õiguskeelepäevast osavõtjate seisukohad seaduskeele parandamise abinõude kohta	5/97, 6

Õiguskeelepäev Tartus (ülevaade V keelepäevast 5.05.1998 Tartus)	2/98, 6
Järjekordne õiguskeelepäev (ülevaade VI keelepäevast 1.12.1998 Tallinnas)	1/99, 11
Seitsmes õiguskeelepäev (VII keelepäeva ülevaade ja minister M. Raski avasõna. 2.12.1999 Tallinnas)	5/99, 5
Möödunud aasta 8. detsembril ... (VIII keelepäevast, mis toimus 8.12.2000 Tallinnas)	1/01, 3
Toimus IX õiguskeelepäev (ülevaade IX keelepäevast 12.12.2001 Tallinnas)	1/02, 3
Toimus X õiguskeelepäev (ülevaade X keelepäevast 4.12.2002 Tallinnas)	5/02, 3
Toimus XI õiguskeelepäev (XI keelepäeva ülevaade ja minister K-M. Vaheri avasõna. 10.11.2003 Tallinnas)	5/03, 3

IX. VARIA

1. Raamatututvustused (kronoloogiline järjestus)

H. Saluäär. Kolm raamatut eurosõnu („Viiekeelse Euroopa Liidu sõnastiku“, „Euroopa Liidu sõnaraamatu“ ja raamatu „Euroopa Liidu reform. Institutsioonid, poliitika, laienemine“ tutvustus)	3/99, 31
H. Siigur. Töösuhete sõnastik	3/99, 34
R. Kull. Sisukas artikkel üldkeele, oskuskeele ja õiguskeele vahekorra- (Juridicas ilmunud Els Oksaare artikli tutvustus)	3/99, 37
„Ametniku keelekäsiraamat“ tulekul	1/00, 51
„Õigusleksikoni“ ilmumise puhuks	2/00, 47
Raamat õiguskeelest („Õiguse ja keele“ ilmumise puhul)	4/00, 51
Värsket lugemist keelehuvilisele („Keelenõuanne soovitab 2“ ja R. Kulli „Kirjakeel, oskuskeel, üldkeel“)	5/00, 63
Väga tarvilik raamat (U. Mereste kogumik „Oskuskeel ja seaduste keeleline rüü“)	1/01, 44
Uno Liivaku „Väike soovitussonastik“ (tutvustus)	2/01, 56
J. Laffranque. Euroopa Kohtu lahendid nüüd ka eesti keeles (raamatututvustus)	5/01, 52
P. Roosma. Kasulik ja kättesaadav (R. Naritsa „Õiguse entsüklopeedia“ 2. trüki ilmumise puhul)	4/02, 4
R. Sõlg. Ilmunud on „Normitehnika käsiraamat“	4/03, 48

2. Õnnitlused (kronoloogiline järjestus)

Õnnitleme (Krista Kerget magistrakraadi kaitsmise puhul)	1/98, 54
Igal aastal 30. märtsil ... (Tiiu Ereleti ja Uno Mereste õnnitlemine Wiedemanni keeleauhinna saamise puhul)	2/99, 64
Juubelipuhune jutuaamine (Rein Kull 75)	4/00, 52
Uno Liivaku 75	3/01, 35
Tiiu Erelet 60	2/02, 42
Õnnitleme (Julia Laffranque – värske <i>doctor iuris</i>)	4/03, 51